

Unentse Sprokkels 9

Jaarboek van Heemcentrum 't Schoor
Udenhout-Biezenmortel

waarin opgenomen het jaarverslag
2011

ISBN 978-90-78933-00-7

Uitgever "Stichting Heemcentrum 't Schoor Udenhout – Biezenmortel"

Drukkerij ELKA Tilburg

25 maart 2012

Oplage 350

Dit jaarboek is gerealiseerd onder eindredactie van het Schrijversteam van Heemcentrum 't Schoor, dat dankbaar artikelen van gastschrijvers heeft opgenomen. De lay out is verzorgd door Hans Pickhard. Afbeeldingen zijn hoofdzakelijk afkomstig uit de collecties van Kees van den Bersselaar, Jan Denissen, Hans Pickhard, Annie van Roessel – Kolen, Lia Clement – Verhoeven (kroniek), Udenhout Centraal, mensen die we mochten interviewen en het heemcentrum. Mochten onbedoeld foto's zijn opgenomen waaraan ons onbekende rechten zijn verbonden, dan kan contact worden opgenomen met de uitgever.

© Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Periode 1958 - 1962

10 Jongens uit Udenhout en Biezenmortel uitgezonden naar Nieuw-Guinea

Kees van Kempen en Cees van de Wouw

Vrede van New York

50 Jaar geleden, op 15 augustus 1962, ondertekende Nederland de Vrede van New York. Met dat Vredesverdrag kwam er een einde aan de Nederlandse kolonisatie in Oost-Indië en werd ook Nederlands Nieuw-Guinea onderdeel van Indonesië.

Nieuw-Guinea

Het eiland Nieuw-Guinea, in het Indonesisch Pulau Irian, is na Groenland het grootste eiland ter wereld, 19 keer zo groot als Nederland en verdeeld in een westelijk en een oostelijk deel. Het westelijk deel was een gebiedsdeel van Nederland, ook wel aangeduid als Nederlands Nieuw-Guinea, West-Papoea of op z'n Indonesisch Irian Jaya. Het oostelijk deel heet Papoea Nieuw-Guinea. Het werd in 1975 onafhankelijk van Australië. Er worden 823 verschillende Papoea-talen gesproken.

In feite was Nederlands Nieuw-Guinea voor het grootste deel een onbekend en onontdekt gebied. Grote delen op de landkaart waren witte vlekken. Men had geen idee hoeveel mensen er op het eiland woonden. De oorspronkelijke bevolking bestond uit de Papoea's, tuinbouwers, jagers en verzamelaars, die in stammen georganiseerd waren. De economische activiteit was er laag, hoewel er natuurlijke rijkdom is. De Ertsberg in het Carstensgebergte bevat veel koper en de grootste goudafzetting van de wereld.

Nederlandse missionarissen en zendelingen trokken al in de 19^e eeuw naar Nieuw-Guinea. In hun kielzog trokken er bestuurders naar toe, die er scholen en ziekenhuizen opzetten.

Er hebben twee Udenhouters gewerkt in de missie van Nieuw-Guinea. De op het Voorste Winkel opgegroeide Oisterwijkse bisschop monseigneur Nico Verhoeven, missionaris van het Heilig Hart, vertrok na zijn priesterwijding op 15 augustus 1922 naar Nieuw-Guinea. Hij werkte er 12 jaar. Zuster Petra Vromans van de congregatie Dochters van Onze Lieve Vrouw van het Heilig Hart, vertrok in 1933 naar de missie in Nieuw-Guinea, naar Rabaul. Ze bleef er vijftig jaar.

Weerstand tegen Nederland

Vooraf na de onafhankelijkheid van Indonesië in 1949, groeide de weerstand tegen de Nederlandse aanwezigheid op Nieuw-Guinea. Ook bij de lokale bevolking. In 1956 vond in het Wisselmerengebied de Obano-opstand plaats, die Nederland door mariniers liet neerslaan en waarbij honderd doden vielen. Indonesië begon een economische boycot tegen Nederland, verbood import uit Nederland, nationaliseerde Nederlandse bedrijven en stuurde 50.000 Nederlanders terug naar Nederland. De wereldopinie keerde zich tegen de Nederlandse kolonisatie. Nederland wijzigde haar koers en begon te praten over zelfbeschikking van Nieuw-Guinea. In 1961 kwam er een Nieuw-Guinea-raad en een nationale vlag, de Morning Star, die voor het eerst op 1 december 1961 werd gehesen. Toen de Amerikaanse president Kennedy, die was gekozen in november 1960, zich openlijk tegen de Nederlandse aanwezigheid in de Oost keerde, was het einde nabij. Indonesië voelde zich gesterkt, dreigde met een invasie en stuurde Indonesische infiltranten naar Nieuw-Guinea. Rusland had in de zomer van 1962 al schepen onderweg gestuurd om de havens te blokkeren. Nederland stuurde nog bijna 10.000 militairen naar Nieuw-Guinea, maar het politieke tij was niet te keren. Op 15 augustus 1962 was het voor Nederland voorbij.

Nederlandse soldaten in Nieuw-Guinea

In de periode van 1949 tot 1962 zijn in totaal 25.000 Nederlandse soldaten uitgezonden naar Nederlands Nieuw-Guinea. In de periode van 1949 tot 1955 waren dat soldaten van de landmacht, vanaf 1955 van de Marine, waarbij leden van het Korps Mariniers het eiland te land verdedigden. Vanaf 1958 werd de Marine ondersteund door militairen van de land- en de luchtmacht. De ordebewaking op het eiland was in handen van de Papoea Politie, bestaande uit autochtone eilandbewoners, ondersteund door Nederlandse militairen.

10 soldaten uit Udenhout en Biezenmortel

Naam	Periode	Ouders / adres
Martien Brabers 1)		Brabers – Van Asten, Van Heeswijkstraat
Rob de Graaf	1960-1961	Slimstraat
Ad van Kempen	1960-1961	Van Kempen – Van Zon, Kreitenmolenstraat
Gerard de Kort	1959-1960	De Kort – Van Son, Van Heeswijkstraat
Leo van der Loo 2)	1962	Van der Loo – Weijtmans, Groenstraat
Jos Raaijmakers	1962	Raaijmakers – Beerens, Winkelsehoek
Ad Vorstenbosch	1962	Vorstenbosch – Van Beek, Kuil
Piet Vorstenbosch	1961-1962	Vorstenbosch – Van Beek, Kuil
Jan Verschuren 1)	1962	Verschuren – Denissen, Schoorstraat
Cees van de Wouw	1960-1961	Van de Wouw – Van Esch, Mortel

* Bron Regionaal Archief Tilburg via Hans Pickhard

1) Overleden

2) Geëmigreerd naar Canada

Ad van Kempen, Gerard de Kort, Leo van der Loo, Jos Raaijmakers, Ad Vorstenbosch, Piet Vorstenbosch en Cees van de Wouw haalden in interviews herinneringen op aan hun tijd in Nieuw-Guinea.

Uitgezonden

Allen zijn gegaan als dienstplichtig militair. Op een dag kreeg je van je commandant te horen dat je zou worden uitgezonden naar Nieuw-Guinea. Er waren soldaten die de meeste rare fratsen uithaalden om uitzending te voorkomen. Een reed met een auto dwars door een kazerne, maar het hielp hem niet. Jos Raaijmakers zei in eerste instantie nee op een vraag of hij tegen betaling in plaats van een ander zou willen gaan, maar een maand later werd hijzelf direct aangewezen. Ad van Kempen moest uit een helm een lotje trekken en hij lootte 'ja'.

Thuis werd doorgaans hetzelfde gereageerd. Vaders hielden zich stoer en zeiden dat het nou eenmaal gebeurt als je in militaire dienst bent. Moeders waren bezorgd, er was immers een kans dat het fout ging. Zo af en toe sneuvelde er een Nederlandse soldaat. Moeder Raaijmakers had de uitzending blijkbaar aan voelen komen. Nog voor Jos werd aangewezen om naar Nieuw-Guinea te gaan had zij er voor gezorgd dat Jos bij de Udenhoutse fotograaf een foto in militair uniform liet maken.

De heenreis

De heenreis ging voor de meeste soldaten per boot. Er waren drie schepen die permanent heen en weer voeren. Dat waren de Groote Beer, de Zuiderkruis en de Waterman. Een enkele reis duurde ongeveer 6 weken. De schepen konden niet via de route door het Suezkanaal. Het was immers Koude Oorlog. In alle conflicten stonden Amerika en Rusland tegenover elkaar. In het conflict van Nederland met Indonesië over Nieuw-Guinea koos Rusland de kant van Indonesië. Amerika koos aanvankelijk de kant van Nederland. Niet van harte, niet omdat ze het standpunt van

Nederland deelde, maar om niet aan de kant van Rusland te staan. Engeland hield zich neutraal, maar verbood Nederland gebruik te maken van het Suezkanaal. De reis naar Nieuw-Guinea liep dus over de Atlantische Oceaan naar Curaçao, dan door het Panamakanaal (dat in handen was van Amerika), langs de kust noordwaarts langs Mexico, dan werd de Stille Oceaan overgestoken naar Hawaï en vandaar naar Nieuw-Guinea. Er waren twee belangrijke tussenstops, op Curaçao en in de Amerikaanse marinebasis van Hawaï. Daar konden soldaten aan land. Op Hawaï wisten de soldaten Honolulu te bezoeken en bij terugkeer moesten ze allen langs de legerarts. Even controleren of ze geen ziektes hadden opgelopen. Veel soldaten probeerden zich te verstoppen in Honolulu en niet terug te keren naar het schip, soms wel 35 per keer. Het schip vertrok dan wel zonder hen, maar een dag of vijf later kwam de Amerikaanse marine langszij met alle dissidenten, die prompt in het vooronder belandden.

Voor anderen ging de heenreis per vliegtuig. Leo van der Loo vloog met een viermotorig propellervliegtuig, een DC7C van de KLM, over de Noordpool, via de route IJsland, Alaska, Tokio, verder naar Nieuw-Guinea, naar het vliegveld op het eiland Biak. Van een koud Nederland naar een vochtig en heet Nieuw-Guinea.

Leven in een hangar

Gerard de Kort uit de Van Heeswijkstraat werd in november 1958 opgeroepen voor militaire dienst en hoorde al snel dat hij de reis naar Nieuw-Guinea moest maken. Zijn ouders ervoeren dat als slecht nieuws, voor Gerard was het een avontuur. Hij was ingedeeld bij de mariniers, hoorde dus bij de marine, en werd ingezet voor het technisch onderhoud. Gerard vertrok in april 1959 in burger met een KLM-vliegtuig over de Noordpool naar Nieuw-Guinea. Hij kwam aan in Biak, kreeg een verdere opleiding in Sorong en kwam uiteindelijk als kanonnier terecht op het vliegveld van Kaimana, waar hij zorgde voor het wapenonderhoud. Hij hoefde zelden of nooit wacht te houden of patrouilles te lopen. Dat was de taak van anderen. Het was er eigenlijk een beetje saai, een kaal vliegveld, maar 30 mensen, enkele hangars die dienden als werkplaats, keuken, slaapgelegenheid en ontspanningsruimte tegelijk, een koelie die kwam wassen en schoonmaken. Soms landden er twee gevechtsvliegtuigen op een dag, soms wekenlang niet een. En je had vooral last van slangen en muskieten. Een maand later dan verwacht en gehoopt mocht Gerard op 6 juli 1960 weer naar huis. Met het vliegtuig, nu over de zuidelijke route.

Patrouilles en wachtlopen

Ad van Kempen en Cees van de Wouw vertrokken op 30 september 1960 naar Nieuw-Guinea. Broer Noud van de Wouw kwam op de fiets met Cees achterop vanuit de Mortel en zij meldden zich bij het gezin Van Kempen van de sigarenwinkel aan de overweg in de Kreitenmolenstraat. Nu ook begeleid door vader Van Kempen liepen Ad en Cees naar de bus om daarmee naar Den Bosch te gaan en van daar met de trein naar Arnhem. Hetzelfde tafereel had zich een paar dagen eerder ook afgespeeld, maar toen bleek de boot niet klaar voor vertrek te zijn. Nu wel. De volgende ochtend wachtte de reis naar Hoek van Holland, waar de Groote Beer gereed was voor de reis om opnieuw 800 dienstplichtige militairen naar Nieuw-Guinea te brengen.

Cees van de Wouw werd gelegerd op de kazerne van Merauke, in het zuidoosten van Nieuw-Guinea aan de kant van Australië. Het was een verblijf zoals de militaire dienst zich zou hebben voltrokken op een Nederlandse kazerne. De belangrijkste activiteiten waren oefeningen en wachtlopen. Het enige spannende dat zich in die tijd voordeed was als je 's nachts wacht moest lopen. Vooral kon je schrikken van het kabaal van vliegende honden, die zich uit bomen naar beneden lieten vallen. Voor Cees zat de dienstplicht er op in maart 1961.

Ad van Kempen was gelegerd in de kazerne van Sorong aan de noordkant op het schiereiland Vogelkop. Vanuit die kazerne moesten vaak patrouilles worden gelopen verspreid over het hele schiereiland dat een doorsnede heeft van 500 kilometer, soms twee weken onafgebroken. Er werd voortdurend gewaarschuwd voor gevaar. Eind 1960/begin 1961 kwam dat gevaar nog niet van de Indonesische para's, want de Nederlandse marine deed haar werk voor de kusten en het droppen van para's in de oerwouden is van latere datum. Maar het gevaar kwam van de inlandse bevolking. Je kon aan de buitenkant niet zien of een inlander voor of tegen je was. Bij het patrouillelopen liepen ook altijd enkele Papoea's mee, die de lokale situatie goed kenden, maar die vooral alert waren op gevaar van ongedierte als slangen. Behalve van slangen hadden de soldaten ook last van de malariamuggen en van bloedzuigers. Ad van Kempen kwam in juli 1961 terug naar huis.

Wachttorens bouwen

Piet Vorstenbosch is anderhalf jaar in Nieuw-Guinea geweest, van medio juni 1961 tot eind december 1962. De diensttijd zat er wel eerder op, maar steeds werd de uitzending in Nieuw-Guinea met twee maanden verlengd.

Piet Vorstenbosch is per vliegveld gegaan, over de zuidelijke route en kwam terecht op de kazerne van Biak, waar het grote vliegveld lag. Piet was werkzaam in de luchtdoelartillerie-eenheid en was vaak lange periodes van de kazernes weg voor patrouilles. Ze kregen voor de langere periode voedsel in blik mee en ook tentjes. Die tentjes waren snel versleten. Het regende al snel binnen en dat was slecht voor de gezondheid. Deels ter bescherming van de eigen gezondheid en deels vanwege de werklust besloot Piet om uitzichttorens te gaan bouwen. De plaatselijke bevolking kon heel goed uit de bomen lange palen kappen en Piet en zijn collega-militairen bouwden de torens. Ze bouwden de toren zo hoog dat met uitzicht had over de grote bomen heen. Men zat er hoog en droog en men kon er het patrouillewerk beter uitvoeren. Het was geen opdracht van hogerhand, maar Piet nam het initiatief. De militaire leiding heeft zijn initiatief wel gewaardeerd. Piet kreeg er nog tijdens zijn diensttijd in oktober 1962 een mooie oorkonde voor, een tevredenheidsbetuiging.

Met luizen kakkerlakken op een onderzeebootjager

Leo van der Loo was van 16 oktober 1961 tot 12 juli 1963 bij de Nederlandse Marine. Begin 1962 werd hem verteld dat hij naar Nieuw-Guinea zou worden overgeplaatst voor 14 maanden. Leo werd per 17 maart 1962 gestationeerd op het marineschip de Kortenaer, dat na de Tweede Wereldoorlog door de Nederlandse overheid was gekocht van Engeland. Het was een onderzeebootjager met 4 grote kanonnen en 6 luchtdoelafweerkanonnen en 2 sets van 4 torpedolanceerinstallaties, 4 oude types dieptebommenrekken en twee dieptebommenlanceerinstallaties. Het schip had een topsnelheid van ongeveer 30 knopen (55 km per uur). Met twee van deze schepen (de Kortenaer en het zusterschip de Evertsen) moest men voor de kust van Nieuw-Guinea patrouilleren en de infiltratie van Indonesiërs voorkomen. Met de honderden eilanden tussen Nieuw-Guinea en Indonesië was dit een volkomen onmogelijke opdracht. Leo: "Wij voeren zes tot acht weken zonder onderbreking op en neer langs de kust. Dan keerden we terug om voorraad en brandstof in te slaan en enkele uren later waren we weer vertrokken. De Indonesiërs hadden moderne schepen die tweemaal de snelheid van onze oude schepen konden halen, maar nadat een van hun schepen door de Kortenaer en de Evertsen was beschadigd en een ander schip was gezonken, kwamen ze voortaan met uitgeholde boomstammen met een grote buitenboordmotor. Daarmee konden ze snel infiltreren. Wij moesten dan de mariniers overbrengen om ze op te sporen". Op een keer was er brand op de onderzeebootjager waardoor een as krom trok met als gevolg dat de boot maar langzaam kon varen. Er werd vanuit Nederland een nieuwe as

aangevoerd per boot, de Zuiderkruis, wat weken duurde. Daarna naar de haven van Hongkong, waar de as werd vervangen. Intussen maakten enkele honderden Chinezen de boot schoon, een werk van ongeveer zes weken. In Hongkong kwamen er luizen aan boord, die met de kakkerlakken die er al op leefden, het verblijf op de boot onaangenaam maakten.

In 1962 was het onrustig

Jos Raaijmakers vertrok op 4 mei 1962 naar Nieuw-Guinea. Hij was toen al 21 en ouder dan de meeste dienstplichtige soldaten. Dat kwam omdat Jos na de Landbouwschool het Odulphuslyceum had doorlopen en pas daarna werd opgeroepen voor militaire dienst. Jos was opgeroepen op de kazerne van Ossendrecht voor de basisopleiding en volgde daarna de kaderopleiding in Ede. Daarna volgde een radaropleiding ten behoeve van mobiele troepen en Jos werd gelegerd in Steenwijkerwold. Met de toenemende onrust op Nieuw-Guinea moesten meer troepen naar het oorlogsgebied. De onderdelen van Appingendam en Oirschot werden aangewezen om naar Nieuw-Guinea te gaan, maar de daar werkende oudere militairen bleven buiten beeld en werden vervangen door militairen van andere kazernes. Er was behoefte aan radardeskundigen en zo kwam het dat Jos eerst werd overgeplaatst naar Appingendam en van daar werd uitgezonden naar Nieuw Guinea.

Jos kwam terecht op Biak, het noordelijkste van twee eilanden in de Vogelbekbaai. Daar lag het enige vliegveld waar grote vliegtuigen als een DC8 konden landen. Van daar af vervoerden kleinere vliegtuigen soldaten en goederen naar vliegvelden in de binnenlanden, zoals van Mandenau. Jos werd belast met het technisch onderhoud van de radarsystemen.

Biak had intussen een zwarte geschiedenis. Tijdens de Tweede Wereldoorlog was het een basis voor de Japanners voor hun veroveringen in Zuid-Oost Azië. Aan het eind van de Tweede Wereldoorlog werden de Japanners er aangevallen door de Amerikanen. Wat de Amerikanen echter niet wisten was dat Biak grote ondergrondse grotten heeft, waar de Japanners zich schuil hielden. Vanuit die grotten waren de Japanners aanvankelijk in het voordeel. Later lieten de Amerikaanse troepen brandende olie in de grotten lopen. Er sneuvelden tienduizenden Amerikanen en Japanners. Rondom het eiland lagen in 1962 nog altijd de verroeste Amerikaanse schepen.

In 1962 was het opnieuw onrustig op Nieuw-Guinea. De Nederlandse aanwezigheid liep op een eind. Indonesië dropte para's in de oerwouden, die vanuit het oerwoud aanvallen op Nederlandse kazernes uitvoerden. Dit leidde tot een permanente staat van paraatheid en tot menig vuurgevecht. Vele para's werden krijgsgevangen genomen en gevangen gezet op het eiland Japen in de Vogelbekbaai.

Op 15 augustus werd de Vrede van New York getekend. Maar eind september kwamen er nog altijd onderzeeërs boven water die van niks wisten. Ook de Nederlandse militairen waren niet echt op de hoogte. Het enige contact met de buitenwereld waren de twee vliegtuigen die er wekelijks landden, een op zondagavond en een op donderdagavond.

Het was er intussen onrustig en onveilig, maar de Nederlandse soldaten voelden de onveiligheid niet. Ze waren tot de tanden toe bewapend.

Jos Raaijmakers vertelde dat bij verblijf in het oerwoud – en dat was voor de radarploegen vijf van de zes weken – de militairen steeds hetzelfde eten kregen, 's morgens rijst, spinazie en cornedbeef, 's middags rijst, spinazie en cornedbeef, 's avonds nog een keer en de volgende dag weer. De soldaten raakten dat zeer tegengegeten. Jos trok het oerwoud in en schoot een boomkangoeroe.

Voorraad levensmiddelen, rollend materieel en torpedo's

De laatste Udenhoutse militair die naar Nieuw-Guinea werd uitgezonden was Ad Vorstenbosch, een broer van de eerdergenoemde Piet Vorstenbosch. Ad vertrok op 22 mei 1962 naar Nieuw-Guinea en kwam net als zijn broer en net als Jos Raaijmakers terug tegen Kerstmis 1962.

Ad vervulde de militaire dienst van augustus 1961 tot april 1963 bij de Koninklijke Marine. Hij was ziekenverpleger. Zijn missie in Nieuw-Guinea was aan boord van het bevoorradingsschip de H.M. Pelikaan. Bij vertrek in Nederland was het schip vol beladen, met levensmiddelen, rollend materieel voor de landmacht en oorlogsklare torpedo's voor de onderzeeërs. Op weg naar Nieuw-Guinea werd het bevoorradingsschip zes weken lang geëscorteerd door een onderzeeër om te voorkomen dat de voorraad in verkeerde handen viel of naar de bodem van de zee werd geschoten. Ook gedurende het verblijf in Nieuw-Guinea was er permanente escorte door het fregat H.M. Kortenaer en door de onderzeeër Walrus. Voornoemde Leo van der Loo was bemanningslid op dit fregat H.M. Kortenaer. De belangrijke taak van het bevoorradingsschip was natuurlijk het bevoorraden van de Nederlandse troepen, maar als er aanvallen waren van Indonesische landingsvaartuigen, dan raakte ook de bemanning van het bevoorradingsschip betrokken bij de gevechten. Zo voer het schip van haven tot haven, Hollandia, Biak, Fak Fak, Merauke, Manokwari en Sorong. Een enkele keer voer het schip naar Australië om opnieuw te bevoorraden. Tussen de operaties door gingen artsen en ziekenverplegers aan land om in de kampongs medische hulp aan de plaatselijke bevolking te verlenen.

Bij de Nederlandse terugtrekking uit Nieuw-Guinea werden alle kazernes leeggehaald en al het materiaal moest terug naar Nederland. Ook het bevoorradingsschip de H.M. Pelikaan heeft daaraan bijgedragen.

Een overgetelijk moment beleefden de broers Piet en Ad Vorstenbosch toen Ad voor bevoorrading op de kazerne van Biak kwam en daar zijn daar gelegeerde broer ontmoette. "Het was onverwacht, apart en dierbaar om zover weg van thuis je broer de hand te kunnen schudden en hem al het beste te wensen op een moment met een onzekere toekomst".

VN-Vredestroepen

In oktober kwamen de troepen van de Verenigde Naties, bestaande uit militairen uit Zweden en Pakistan. De wrede acties van de Pakistanen zoals groepsverkrachtingen werden door de inlandse bevolking steevast vergolden. Voor de Papoea's geldt het principe van oog om oog en tand om tand, eigen rechter spelen zonder regels.

De Nederlandse onderzeebootjagers, de Kortenaer en de Evertsen, voeren terug naar Nederland met Leo van der Loo als bemanningslid op de Kortenaer. De reis ging via Singapore en Bombay, door het Suezkanaal en langs de haven van Palermo. Eenmaal terug in Nederland kreeg Leo na enkele weken verlof een opleiding in mijnenvegen en hij vervolgde zijn diensttijd op de mijnenveger de Brielle.

De VN-troepen in Nieuw-Guinea vroegen om Nederlandse vrijwilligers voor de overdracht van de activiteiten en die vooral ook kennis hadden van de plaatselijke situatie. Jos Raaijmakers heeft dat gedaan van 1 oktober tot half december 1962. In die maanden zijn alle gesneuvelde Nederlandse soldaten opgegraven en overgebracht naar Nederland.

Jos Raaijmakers verliet Nieuw-Guinea op 19 december 1962, als een van de laatste 18 Nederlanders die er waren. De terugreis ging per vliegtuig. Eerst een gecharterd

vliegtuig omdat de KLM al niet meer mocht landen op Biak. In Bangkok werd overgestapt op een KLM-vliegtuig. Jos kwam op Tweede Kerstdag aan op Schiphol, in zijn kaki broek en een bloesje, terwijl het ijs- en ijskoud was in die winter dat Reinier Paping zijn Elfstedentocht won. Een taxi bracht hem naar Biezenmortel.

Alle militairen die waren uitgezonden naar Nieuw-Guinea ontvingen een herinneringskruis en konden later een draaginsigne voor veteranen ontvangen. Leo van der Loo, Jos Raaijmakers, Piet Vorstenbosch en Jan Verschuren kregen nog een onderscheiding. Zij waren het grootste deel van of geheel 1962 in Nieuw-Guinea.

Herinnering

In Roermond staat een obelisk ter gedachtenis aan de gesneuvelde Nederlandse soldaten op Nieuw-Guinea, 136 in getal. Op de obelisk is een plaquette bevestigd met de Latijnse tekst *Palman qui meruit ferat*, ere wie ere toekomt.

Cees van de Wouw en Jos Raaijmakers bezoeken nog elk jaar de herdenking in Roermond alsook andere evenementen voor Veteranen, zoals de jaarlijkse Veteranenparade op de laatste zaterdag van juni in Den Haag. Gerard de Kort gaat nog elk jaar naar de Marinedagen.

Het was aan de ene kant wel een mooie tijd geweest: de soldaten onder elkaar, de groep waar je bijhoorde en het verblijf aan de andere kant van de wereld. Terwijl al die herinneringen en herdenkingen belangrijk zijn, blijft er toch iets knagen. In het begin bij terugkomst uit Nieuw-Guinea was er in Nederland een gevoel van een verloren oorlog, alsof de soldaten daar ook maar enige invloed op hadden kunnen uitoefenen. Nederland had de Oost-politiek verloren. Het was ook de tijd dat er overal een einde kwam aan koloniaal verleden. Maar nog belangrijker dan dat verwijt is het onrecht dat de Nederlandse politiek tot op de dag van vandaag heeft gedaan en doet aan de lokale bevolking, al die Papoea's die mee hebben gestreden aan de kant van hun Nederlandse vrienden, die ook zijn gesneuveld en waarvan de namen niet staan vermeld op het monument van Roermond. Leo van der Loo emigreerde: "Ik ben nog steeds Nederlander, maar niet erg trots op hoe de Nederlandse regering haar onderdanen in Nieuw-Guinea heeft verloochend".

Op 30 november 2011 is onder grote belangstelling bij het monument in Roermond een plaquette onthuld ter nagedachtenis aan de in Nieuw-Guinea door Papoea's gebrachte offers ten dienste van het Koninkrijk in de jaren 1942-1962. De plaquette werd onthuld door Theo van Hees en Demian Prawar, twee oud-leden van het Papoeavrijwilligerscorps. Ruim 350 bezoekers, waaronder vele veteranen, namen aan de indrukwekkende plechtigheid deel.

En al die persoonlijke herinneringen. Aan die medesoldaat, die het niet meer zag zitten, en die om dat te verdoezelen toch met militaire eer werd begraven. Terug in Nederland voelde Jos Raaijmakers zich verplicht om naar de ouders van die soldaat te gaan en te vertellen wat er gebeurd was, de officiële lezing. De moeder van de soldaat pakte een brief en liet die door Jos lezen. Moeder kende de harde werkelijkheid.

Gerard de Kort vertelde dat na thuiskomst mensen wel vragen stelden over de betekenis van de aanwezigheid van de Nederlandse soldaten voor de plaatselijke bevolking. Gerard liet die voor wat ze waren: "het was voorbij, er was nu een nieuwe werkelijkheid". Hij had van het Ministerie van Defensie 1 gulden per dag ontvangen, waarvoor hij bij Lommers een fiets en een bromfiets kocht.

Tot slot

Bij de interviews was een vaak gehoorde opmerking: “Eigenlijk praten we nooit meer over deze tijd, we hebben het een plaats gegeven”. Met deze sprokkel hebben de geïnterviewden hun verhaal een blijvend plaatsje gegeven in de geschiedenis van Udenhout en Biezenmortel.

In Nederland niet meer voorkomende achternaam

Een familie Biezemortels uit Biezenmortel

Frank Scheffers

Veel familienamen zijn van toponiemen (aardrijkskundige namen) afgeleid. Deze namen geven aan waar men vandaan kwam (herkomstnamen), welk gebied of landgoed men bezat of beheerde, of welke huizen men al dan niet met bijhorend land in eigendom of pacht had. Vrijwel alle Nederlandse plaatsen hebben wel een familie die naar die plaats is vernoemd. Voorbeelden uit de regio zijn Van Berkel, Van Helvoirt maar ook Van den Udenhout waar Ton de Jong in Sprokkels 5 over schreef. Ook naar het kerkdorp Biezenmortel is zich een familie gaan noemen. Toen de familienaam ontstond was Biezenmortel nog slechts een kleine buurtschap in de parochie van Oisterwijk. Het is niet bekend wanneer de familienaam precies is ontstaan. Het is geen oude familienaam zoals Burgmans, Pijnenburg, Van de Pas of Vermeer, die al vroeg in Udenhout en omgeving voorkomen. Vooralsnog dateren de vroegste vermeldingen uit het begin van de zeventiende eeuw. Er zijn verschillende schrijfwijzen. De namen Biesmortels en Biezemortels komen het meeste voor. Maar ook Biesemortels en een enkele keer Van den Biezemortel komen voor.

Nu in 2012 zijn alle varianten van de familienaam Biezemortels in Nederland uitgestorven. In België woont in de omgeving van Luik nog wel een familie Biesemortel. De wortels van deze familie liggen ook in onze omgeving. Stamvader is de Bossche Simon Bisemortel die met zijn zonen Petrus en Theodorus in de tweede helft van de achttiende eeuw naar Antwerpen vertrok.

Bij de volkstelling van 1947 was de familie al erg klein. In heel Nederland woonden nog maar 14 naamdragers. Ze woonden allemaal in Tilburg. Het zijn de nazaten van Adriaan Biezemortels en Maria Schapendonk die op 18 januari 1767 voor de Udenhoutse pastoor trouwden. In het trouwregister werd aangetekend dat Adriaan geboren en woonachtig was in "den Udenhout". De bruid was geboren in Tilburg en woonde bij haar huwelijk in Berkel. Adriaan was een zoon van Arnoldus Bisemortels en Hendrina Smolders. Arnoldus was in 1710 in Oisterwijk gedoopt als zoon van Cornelis Biesemortels en zijn eerste vrouw Joanna van de Pas. Maria Schapendonk was een dochter van Jan Schapendonk en Joanna van de Sande. Het echtpaar woonde de eerste jaren van hun huwelijk in Udenhout waar de zonen Jan en Arnoldus werden geboren. Arnoldus overlijdt nog voor zijn tweede levensjaar. Twee andere kinderen, Hendrik en Maria Theresia, werden in 1772 en 1775 in Tilburg geboren. Ook dochter Maria Theresia overleed jong, op 18 jarige leeftijd. In 1779 overleed vader Adriaan Biezemortels, hij werd op 13 oktober begraven. De koster tekende in het begraafregister aan dat hij in de wijk Oost-Heijkant woonde. Als de weduwe Biezemortels op 14 december 1813 overlijdt, woont ze nog steeds op de Oost-Heijkant. De familie bestaat voornamelijk uit wevers en andere ambachtslieden. De telgen van de laatste generaties, die in de twintigste eeuw in Tilburg leefden, verdienden onder meer de kost als wever, timmerman, schoenmaker en kettinglijmer (fabriekwerker in een weverij; kettingen zijn de verticale draden van een weefgetouw die met lijm gladder en steviger gemaakt worden). De laatste mannelijke naamdrager was Sjef (Josephus Dionysius) Biezemortels (1885-1969). Met het overlijden van zijn nicht Cornelia Biezemortels, de dochter van zijn broer Joannes Cornelis (1876-1951), in 2002 in Tilburg stierf de naam Biezemortels in Nederland uit.

Een achterkleindochter van het echtpaar Biezemortels-Schapendonk was één van Tilburgs laatste kwezels. Deze Johanna Maria Biezemortels, geboren in 1843 als dochter van de wever Adriaan Biezemortels en Cornelia Cools overleed in 1932 in

het St.-Leonardusgesticht aan de Tilburgse Heikant. Een klopje of kwezel, ook 'geestelijk maagd' of 'geestelijk dochter' (*filia devota*) genoemd, was een ongehuwde katholieke vrouw die ten overstaan van een priester een kuisheidsgelofte aflegde en daarbij meestal, niet door gelofte gebonden, gehoorzaamheid betrachtte aan een overste, ook wel biechtvader genoemd. Er zijn verschillende verklaringen geweest voor de herkomst van de naam. Eén van de verklaringen was dat de klopjes langs de deuren van gelovigen gingen en hen met klopsignalen uitnodigden tot het bijwonen van de mis. Historici beschouwen deze verklaring over het algemeen als onjuist. In haar proefschrift "Beelden voor passie & hartstocht" toonde de kunsthistorica Evelyne Verheggen met behulp van diverse afbeeldingen op devotieprenten aan, dat de verklaring gezocht moet worden in het gegeven dat Christus op de deur van het hart van deze vrouwen klopte, waarna zij de deur van hun hart voor Hem opende. Het kloppenleven ontstond na 1581 toen er in de gereformeerde Nederlanden een geheel verbod op kloosterorden werd ingevoerd. Er mochten vanaf dat moment geen novicen (personen die voor intrede in een klooster een proeftijd van één of twee jaar doormaken) meer worden aangenomen en via natuurlijk verloop kwam er langzaam een einde aan het kloosterleven. Dit verbod betekende voor katholieke vrouwen dat het niet meer mogelijk was om een religieus (klooster)leven te leiden. De oorsprong van het kloppenleven kan dan ook worden gezocht in dit kloosterverbod en was een echt Nederlands fenomeen. Toen het gedurende de negentiende eeuw weer mogelijk werd om kloosters te stichten, stierf het kloppenleven dan ook weer langzaam uit. De vrouwen leefden en werkten niet in een kloostergemeenschap, maar stonden midden in de maatschappij. Ze woonden in kleine groepen bijeen, zelfstandig of thuis bij hun familie. Dit zorgde er voor dat de klopjes carrière konden maken in de samenleving. Veel vrouwen werkten in het onderwijs, voor de kerk, in de ziekenzorg of als huishoudster. Voor arme maagden bood het kloppenleven bovendien de nodige zekerheid; ze ontvingen steun van zowel kerk als medeklopjes.

Behalve in Tilburg komt de familienaam Biezemortels ook voor in Loon op Zand, Vught/Cromvoirt, Helvoirt en 's-Hertogenbosch. De oudste vermelding van de familienaam Biesmortels komt uit 's-Hertogenbosch. Pauwel Jan Biesmortels en Jenneke dochter van wijlen Sijmon Jansz. maken daar in 1634 hun testament. Pauwel is dan ziek. Zijn weduwe overleeft hem en overlijdt in augustus 1651. In september 1651 wordt haar nalatenschap verdeeld. Omdat een zoon, dochter en schoonzoon reeds zijn overleden, moeten voogden benoemd worden over haar kleinkinderen zodat de nalatenschap rechtsgeldig verdeeld kan worden. Er worden voogden aangesteld over de drie onmondige kinderen van Peter Aert van Tilborch bij wijlen Jenneke Biesmortel, over de onmondige kinderen van wijlen Simon Biesmortel bij Aelken Remmen en over de vijf onmondige kinderen van Adriaan Adriaan van de Ven en Maijken Biesmortels. Uit de laatste voogdijstelling blijkt dat er connecties zijn met Helvoirt. Over de kinderen van Maijken worden namelijk Adriaan Anthonis en Cornelis Jansen beiden wonende te Helvoirt als voogd benoemd. Ook uit een andere akte blijkt dat Pauwel Biesmortels waarschijnlijk uit de omgeving Helvoirt komt. Een zekere Pieter Gijsbert verzoekt het dorpsbestuur van Helvoirt om een halve lopensaat land van de gemeint te mogen kopen om daar een huis op te bouwen omdat de grond die hij gekocht heeft van Pauwel Jan Biesmortel daarvoor te laag is.

In dezelfde periode leefde ook Cornelia Biesmortels die getrouwd was met Laureyns Cornelis Martens. Genoemde Cornelia werd in 1664 in het testament van haar schoonmoeder Margreta Embert Peynenborch onterft. Als reden gaf haar schoonmoeder op dat Laureyns dertien jaar of langer geleden naar het buitenland was vertrokken waarna er niets meer van hem vernomen was. Letterlijk werd in het testament opgenomen: "ende men niet sekerlijck en weet oft die voorschreven Laureyns levende of afflijvich geworden is". Cornelia Biesmortels was er vanuit

gegaan dat haar man niet meer zou terugkeren en had een relatie met een ander manspersoon aangeknoopt waarvan ze al een kind had gekregen. Dit alles had schoonmoeder doen besluiten dat haar goederen enkel nog geërfd zouden worden door haar eigen dochters Anneke en Peterke.

Het voorkomen van de familienaam in de directe omgeving van Biezenmortel doet vermoeden dat de stamvader van deze familie afkomstig is uit Biezenmortel. Harde bewijzen zijn hiervoor nog niet gevonden in de archieven. Het feit dat de stamvader toen hij nog in de buurtschap Biezenmortel woonde, daar onder een andere naam geleefd zal hebben, maakt de zoektocht naar de ontbrekende link niet eenvoudiger.

Bronnen:

- Rechterlijk archief Den Bosch R.1926 f. 99v, 100v en101, Notarieel archief Oisterwijk nr. 21, f. 14v, Dorpsbestuur Helvoirt 1340-1814 inv.nr. 15 volgnummer 1
- Pierre van Beek, Tilburgs laatste kwezel overleed pas in 1936 in Nieuwsblad van het Zuiden, 10 april 1974
- internet: Klopje of kwezels : www.wikipedia.org/wiki/Klopje en Nederlandse familienamen: www.meertens.knaw.nl genealogische gegevens: www.snoerman.org en www.regionaalarchieftilburg.nl
- fotomateriaal is afkomstig uit de collectie van Ton van Rooij

De eerste Udenhoutse beatgroep

The Murphs

Christ Schoonus

Geïnspireerd door The Bintangs

André IJsseldijk, Ad van Roy, Kees Hamers en Christ Schoonus waren Udenhoutse vrienden die in de zomer van 1965 met z'n vieren op vakantie waren in Limburg. Daar bezochten ze een concert van de Nederlandse beatgroep The Bintangs. Zij vonden het tijd worden dat er een Udenhoutse beatgroep zou komen. Zo gezegd, zo gedaan. Een naam was snel gevonden, namelijk "The First", wat staat voor de eerste beatgroep in ons dorp. En ook de rolverdeling was snel gemaakt: André IJsseldijk sologitaar, Ad van Roy slaggitaar, Kees Hamers basgitaar en zang en Christ Schoonus drums. Een vriend uit Tilburg, Ad van den Oetelaar, werd gevraagd voor zang. Paul Mulder werd roadmanager en zou de optredens organiseren. Maar ja, dat staat dan allemaal mooi op papier, maar hoe kom je aan instrumenten?

André IJsseldijk groeide op in het kippen- en eierenbedrijf IJsseldijk aan de Kreitenmolenstraat achter het open stuk land tegenover park Ter Roomley. Christ Schoonus is een zoon van Kees Schoonus (de Touwslager) en Sjaantje Timmers. Zij woonden in een drie-onder-een-dak-woning in de Kreitenmolenstraat, waar decennia lang het postkantoor stond en waar we nu Prinsenstaete vinden. Ad van Roy is een zoon van groentenboer Van Roy uit de Van Heeswijkstraat. Kees Hamers is een zoon van Wout en Sjaan Hamers van de slagerij net voorbij de overweg. Paul Mulder is een zoon van gemeentesecretaris Willy Mulder en woonde in de Kreitenmolenstraat, waar voorheen Anggrek en nu de Kreiterij is gevestigd. André, Christ, Kees en Paul waren leeftijdsgenoten van 16 en 17 jaar, Ad van Roy was een jaartje jonger. Ad van den Oetelaar was een weesjongen, die in Tilburg op Huize Eigenhorst woonde en die later is opgenomen in het gezin van Wil en Thea IJsseldijk.

Christ Schoonus, Kees Hamers en Paul Mulder kenden elkaar al van de kleuterschool en waren vrienden gebleven. De drie hadden Ad van Roy en André IJsseldijk leren kennen bij optredens van popgroepen, waar ze gemeenschappelijke interesse in hadden.

Bij het oprichten van The First werkte André IJsseldijk al als huisschilder, Christ Schoonus als onderhoudsmonteur op de Tilburgse Katoenspinnerij en Kees Hamers leerde het slagersvak bij Puk van Oirschot in Oisterwijk. Ad van Roy zat nog op school. Ad van den Oetelaar werkte toen nog op Huize Eigenhorst. Paul Mulder volgde de U.L.O. en is later bij D.A.F. gaan werken.

Heel veel oefenen met materiaal van The Stones

Vader Wil IJsseldijk bleek bereid een bedrag aan de jongens te lenen voor de aanschaf van instrumenten. Met dat geld gingen ze naar de winkel van Bill Coolen in Tilburg voor de aankoop van een sologitaar, een basgitaar en een slaggitaar, een tweedehands drumstel, een versterker en een microfoon met standaard.

De band oefende in een kippenhok van de firma IJsseldijk aan de Kreitenmolenstraat, vaak tot diep in de nacht. Het repertoire bestond uit top 40-nummers van onder andere The Stones, The Kinks, Q65, The Outsiders, enzovoorts, enzovoorts. Het allereerste optreden vond plaats in de oude Landbouwschool aan de Kreitenmolenstraat, op een feestavond van de A1-jeugd van S.v.S.S.S. De gage was 75 gulden en 3 bakken bier. Daarna volgde de deelname aan een talentenjacht van de Udenhoutse KPJ in de parochiezaal achter de kerk. Daar traden bekende zangeressen van toen op, met name Karin Kent, Trea Dobbs en de toen nog zeer jonge Sandra Reemer. The First had extra versterkers

meegenomen, oude radio's in een eierkist. De jongens behaalden de 12^e plaats op 20 deelnemers. Vanaf toen ging het bergopwaarts. The First repeteerde als een bezetene en de bandleden vonden allerlei baantjes om te sparen voor nog twee versterkers, een zanginstallatie en een beter drumstel. De naam veranderde in The Murphs, de landlopers.

Optredens via een orkestenbureau

Na enkele proefoptredens werd The Murphs door orkestenbureau Vermeulen uit Den Bosch aangenomen voor het verzorgen van optredens in cafés en zalen. Opnieuw was de heer Wil IJsseldijk zo goed te zorgen voor het vervoer van de bandleden en hun instrumenten.

Enkele plaatsen waar The Murphs zoal optraden, waren: Geffen, Beneden- en Boven-Leeuwen, Kerkdriel, Boxtel, Esch, Haaren, Helvoirt, Cromvoirt, Den Bosch, Vlijmen.

Veel baantjes en bijverdiensten verder, waren de bandleden in staat nieuwe instrumenten te kopen bij Bill Coolen in Tilburg. Eindelijk konden ze spelen op een Fender gitaar, met een heus Premier drumstel, nieuwe versterkers, nieuwe zang- en echo-installatie, noem maar op. Het totale bedrag van deze gehele nieuwe installatie bedroeg toen al 20.000 gulden. Het aantal optredens nam toe en daarmee de verdiensten, waarmee de totale schulden binnen twee jaar konden worden afbetaald.

Vier meiden in de boedelbak

In de eerste periode van de band waren de ouders vooral trots op het initiatief van hun jongens en de eerste successen. De nachtelijke repetities werden geduld. Maar dat veranderde toch wel toen de jongens hun haren lieten groeien, opvallende kleding gingen dragen en met het toenemen van het aantal optredens steeds vaker steeds later thuiskwamen.

De jongens hadden er een gewoonte van gemaakt om na een optreden thuis meteen alle instrumenten uit de wagen te pakken en klaar te zetten om de volgende dag weer te kunnen repeteren. Eens had de band een optreden in Schaijk, in een legertent voor een grote groep meisjes, die een vakantie week hadden. De band speelde van 19.00 tot 23.00 uur. Na het optreden werd alles ingepakt in de aanhanger van de wagen, er werd nog wat gedronken en dan naar huis.

Thuisgekomen wilden de jongens de instrumenten zoals gewoonlijk uit de aanhanger halen, naar binnen brengen en alvast klaarzetten voor de dag erop. Tot hun verbazing zaten er vier meiden in de boedelbak. Ze zeiden dat ze zwaar verliefd waren. De bandleden gingen mee terug naar Schaijk en kwamen daarna alweer een avond heel laat thuis.

Zes mooie jaren

The Murphs traden ook op in Tilburg, onder andere in Soos La Vigne, in soos Submarine en in El Torro. In ons eigen dorp traden ze op in de oude gymzaal van het parochiehuis met Koninginnedag en op dansavonden van de KPJ. Prachtige tijden waren dat!

De band trad ook op met carnaval. Op die carnavalsavond in Kerkdriel, in hotel Het Luchtschip, speelden ze wel twintig maal Boudewijn de Groot's nummer Het land van Maas en Waal.

Al die jaren is de band muziek van andere groepen blijven spelen. Ze hebben één tune zelf geschreven, namelijk de tune om tijdens optredens de pauze en het einde aan te kondigen.

In het laatste jaar van het bestaan van The Murphs, 1971, is Ad van Roy gestopt als slaggitarist en is zijn plaats ingenomen door Joep de Weijer. Het einde van de groep

kondigde zich aan met de militaire dienst van bassist Kees Hamers, die naar de West vertrok. De groep had nog een tijdje een gastbassist uit Boxtel en nog een uit Tilburg, maar dat werkte niet goed. De jongens besloten te stoppen.

The Murphs hebben al met al zes prachtige muzikale jaren gehad. Op 28 oktober 1995 volgde een eenmalige reünie met een avondvullend optreden in hotel café restaurant 't Centrum op de zilveren bruiloft van Paul en Ton Mulder. Van dat optreden is een mooie DVD gemaakt voor het nageslacht.

Weest Paraat!

Christ Pennings 1912-1983

Björn Witlox

Inleiding

Afgelopen februari zou hij 100 jaar zijn geworden, de man die in 1972 vanwege zijn vele verdiensten voor de Udenhoutse gemeenschap de eerste ereburger van Udenhout werd. In dat jaar kreeg hij deze titel van burgemeester Hoefsloot. En inderdaad zullen er zelden mensen in Udenhout zijn geweest die zo'n groot gedeelte van hun leven in het sociale belang van de Udenhoutse gemeenschap hebben gestoken. In 1983 overleed hij, dus vele Udenhouters zullen zich hem nog herinneren. Waarschijnlijk als een onopvallende, maar overal aanwezige persoon. Zijn honderdste geboortjaar is een goede gelegenheid om een biografische schets te publiceren van Christ Pennings.

Het voorgeslacht Penninx

Oorspronkelijk komt het geslacht Penninx uit Schijndel. Anno 2012 wonen de meeste Penningsen in en om Den Bosch. De naam komt waarschijnlijk van het beroep van muntslager. Volgens het Meertens Instituut is het een zogenaamde metonymische beroepsnaam. Zoals je Jan Brood zou zeggen voor een bakker. De directe mannelijke familielijn ziet er als volgt uit:

XI	Aert Ariens Penninx	Ca. 1550	Schijndel
X	Eijmbert Aerts Ariens Penninx	Ca. 1580	Schijndel
IX	Willem Eijmbert Aerts Penninx	25-3-1613	St.Michielsgestel
VIII	Adriaan Willem Eijmberts Penninx	15-12-1642	Berlicum
VII	Wilhelmus Adrianus Pennings	31-8-1671	St.Michielsgestel
VI	Adrianus Willems Pennings	4-2-1711	Gemonde
V	Johannes Adrianus Pennings	3-2-1737	St.Michielsgestel
IV	Adriaan Pennings	13-11-1772	St.Michielsgestel
III	Wilhelmus Pennings	17-1-1834	St.Michielsgestel
II	Christiaan Hubertus Pennings	20-5-1874	St.Michielsgestel
I	Christ Pennings	27-2-1912	Udenhout

Gezin en adressen

In Boxtel trouwde op 1 augustus 1902 Christiaan Hubertus Pennings (de vader van Christ Pennings) met Clasina Voets (moeder Pennings). Vader was in Sint Michielsgestel al eerder weduwnaar geworden. Het echtpaar Pennings-Voets kwam om onbekende reden vanuit Sint Michielsgestel in 1905-1906 naar Udenhout. Waarschijnlijk had de verhuizing te maken met het feit dat vader Pennings houtzager was. Hij werkte bij een houtzagerij in de Groenstraat die was gevestigd bij de huidige nummers 42 en 44. Christ senior kon een boom bekijken en direct zeggen hoeveel kuub hout eruit kon komen. Het gezin Pennings was een echt arbeidersgezin en vader ging geheel mee in de ontwikkelingen in het begin van de twintigste eeuw: de emancipatie van de arbeider en het opkomen voor de rechten van de arbeider. Bovendien waren ze door en door katholiek. Het was alles RK Staatspartij en arbeidersorganisatie wat de klok sloeg.

Christ junior, het onderwerp van dit artikel, werd opmerkelijk genoeg geboren in een klein arbeidershuisje in de steeg aan de Groenstraat waar decennia later het Scoutinggebouw zou verrijzen. Als je tegenover de Del de steeg inloopt naar het hoofdkwartier van Scouting St. Lambertus stonden de huisjes direct aan de linkerkant vooraan in de steeg. Na de geboorte van Christ verhuisde het gezin een

stukje om de hoek naar Groenstraat B104, het huidige nummer 17, een statig pand. Ze woonden hier tot ca. 1925.

Het gezin Pennings-Voets kreeg uiteindelijk onderstaande kinderschaar:

1. Willem Antonius te St.Michielsgestel, gedoopt 11 april 1903. (Willem)
2. Anna Maria te St.Michielsgestel, gedoopt 11 april 1903. (Marie)
3. Anna Petronella te St.Michielsgestel, gedoopt 16 mei 1904 en overleden te Udenhout 4 januari 1908.
4. Wilhelmus Bernardus te St.Michielsgestel, gedoopt 23 mei 1905. (Bernhard)
5. Francisca Petronilla te Udenhout, gedoopt 11 juni 1906. (Cisca)
6. Petrus Marinus te Udenhout, gedoopt 28 augustus 1907 en overleden te Udenhout 14 november 1907.
7. Anna Petronella te Udenhout, gedoopt 3 november 1908. (Annie of Anneke)
8. Petronilla Hendrica te Udenhout, gedoopt 11 oktober 1909 en overleden te Udenhout 8 maart 1910.
9. Paulina Johanna te Udenhout, gedoopt 14 maart 1911 en overleden te Udenhout 14 mei 1911.
10. Christianus Hubertus te Udenhout, gedoopt 27 februari 1912. (Christ)
11. Josephina Petronella te Udenhout, gedoopt 10 april 1913. (Fien)
12. Henricus Gijsbertus te Udenhout, gedoopt 10 juni 1914. (Harrie)
13. Clasina Maria te Udenhout 19 augustus 1915. (Ina of Sien)
14. Cornelia Lamberdina te Udenhout 17 september 1916 en overleden te Udenhout 16 december 1916.
15. Cornelia Wilhelmina gedoopt te Udenhout 13 juni 1918. (Cor)

Rond 1925 verhuisde het gezin naar de Van Heeswijkstraat. Daar vierde het in 1927 de zilveren bruiloft.

Vader Pennings overlijdt op 18 mei 1935 en moeder Pennings op 22 maart 1939. Christ en zijn zus Fien gaan samenwonen bij Kee Bertens aan Kreitenmolenstraat 84. Fien en Christ zullen hun hele leven vrijgezel blijven en ook hun hele leven blijven samenwonen. In 1952-1953 komen er nieuwbouwwoningen in de Van Heeswijkstraat en Christ en Fien verhuizen van de Kreitenmolenstraat naar Van Heeswijkstraat 13, destijds D 58a.

Kleermaker

De jonge Christ wordt leerling-kleermaker in Vught, waarna hij heel even probeert om zelfstandige te worden in Udenhout. Dit ligt hem echter helemaal niet vanwege zijn karakter. Hij is te gemakkelijk en te goed voor de mensen waardoor zijn zus Fien constant achter het geld aan moet. Op Assisië krijgt hij een betrekking als kleermaker, waar hij tot zijn pensioen zal blijven werken. Als kleermaker maakte en repareerde Christ kleding van broeders en patiënten. Later raakte hij ook betrokken bij de inkoop van kleding. Naast de dagelijkse reparatiewerkzaamheden van de kleding op Assisië, maakte hij ook kleding voor verenigingen in Udenhout. Onder andere voor: Gilde Sint Antonius-Sint Sebastiaan, de fanfare van Assisië de Peultjes en jongenskoor Gaudeamus. Vanuit zijn goede hart maakte Christ pakken voor boeren die het niet al te breed hadden en die zij dan in natura konden betalen. Ook maakte hij Scoutingpakjes voor arme gezinnen. En natuurlijk ook tenten voor Scouting.

Pastoor Prinsen wist hem vaak te vinden in de Van Heeswijkstraat als er weer eens ergens iets genaaid moest worden. Zo zat de pastoor hem soms al op te wachten als Christ van Assisië thuis kwam. Hij moest dan meteen meekomen om

bijvoorbeeld het gordijn in de toneelzaal te repareren. Fien zorgde dan wel dat Christ eerst rustig kon eten voor hij mee ging.

Thuis in de Van Heeswijkstraat had Christ boven een kamer ingericht als kleermakerij. Hij zat dan 's avonds in kleermakerszit op tafel te werken.

Jeugdbeweging

Van huis uit kreeg Christ een degelijk katholieke opvoeding mee en ook het opkomen voor de arbeidersklasse stond thuis hoog in het vaandel. Hij was vooral begaan met de jeugd in arbeidersgezinnen, die -in de ogen van de kerk- een niet altijd even degelijke opvoeding kreeg. Hij werd lid van alle mogelijke katholieke arbeidersbewegingen, KAJ, KAB en NKV.

In Udenhout stond hij rond 1930 aan de wieg van de jeugdbewegingen Jonge Wacht en Jonge Werkman. De Jonge Wacht was een katholieke jeugdbeweging voor jongens tussen 12 en 15. De Jonge Werkman werd opgericht voor jongens van 16 tot 21. Het uniform van de Jonge Werkman bestond uit een zwart petje, groene blouse, paarse stropdas, zwarte broek en groene kniekousen. Op de linker borstzak stond het embleem PX. In de oorlog werden beide verenigingen landelijk opgeheven door de bezetters.

Zelfs voor voetbal was Christ te porren. Niet voor het actief deelnemen aan de sport, maar wel voor het plaatsnemen in de staf. Zo was hij betrokken in de besturen van het elftal van de Jonge Werkman, RKUVC, DOS en SvSSS. In 1928 raakte hij verward in de soap rondom de oprichting van SSS door de gebroeders Boom. Die splitsten zich af van het patronaatselftal, geheel tegen de zin van pastoor Van Eijl. Christ Pennings werd door pastoor Van Eijl gepaaid om verder aan zijn zijde te staan om de jeugd toch vooral een degelijk katholieke vrijetijdsbesteding te kunnen geven en daarmee katholieke huisvaders te kweken. Die afvallige Boomen moesten het zelf maar uitzoeken.

Na de oorlog ontstond opnieuw een mogelijkheid om iets op te starten in de trant van de in de oorlog ontbonden Jonge Wacht en Jonge Werkman. Overal in het land ontsproten groepjes enthousiastelingen in de verkenners- ofwel padvinderij. Geheel naar de regels uit het boek "Scouting for boys" van Lord Baden Powell. Christ grijpt samen met wat vrienden de gelegenheid aan om ook in Udenhout een jeugdbeweging op te starten. Ook weer met de onderliggende gedachte om aan kinderen een betere opvoeding en een zinvolle vrijetijdsbesteding te bieden. Dit alles onder het motto Weest Paraat! In juli 1946 volgt hij een landelijke inleidingscursus in het verkennen. Daarna start hij in 1947 met zijn vriend Eduard Hosli, die hij al kende van het voetballen, de katholieke verkennersgroep Sint-Lambertus.

Door zijn privésituatie als vrijgezel en met zijn zus Fien thuis om voor hem te koken en wassen, had hij al zijn vrije tijd beschikbaar om zich in te zetten voor de verkennersgroep. Als leider was hij een vrij serieuze man die geloofde in structuur, vastigheid en regelmaat bij de jeugd. Hij geloofde absoluut niet in avontuur en nieuwe spannende activiteiten zoals dat vandaag de dag zo belangrijk is bij Scouting. Het ging er hem meer om, dat de kinderen lekker buiten waren en dingen aangeleerd kregen, zoals samenwerken, waar ze de rest van hun leven wat aan konden hebben. Dat ze normen en waarden meekregen waar het thuis nogal eens aan schortte.

Na vele jaren toewijding aan de jeugd, draagt Christ zijn functie van groepsleider over aan Piet Witlox. Dit doet hij officieel op de Kasteeldagen van 1982.

Piet zag hem als een mentor en een voorbeeld in de omgang met de jeugd. Hun ideeën met betrekking tot het inrichten van de jeugdbeweging kwamen overeen. Allebei geloofden ze in vaste waarden en regelmaat voor de jeugd.

Overige zaken

Naast zijn werk op Assisië en zijn inzet voor Scouting Sint-Lambertus, zette Christ zich door de jaren heen in voor tal van initiatieven en verenigingen:

- Zo was hij in 1930 penningmeester en in 1937 secretaris van de RK Werkliedenvereniging.
- In 1936 is hij lid van het plaatselijke comité voor medewerking tot aanbidding van een Nationaal huwelijksgeschenk bij het huwelijk van Juliana en Bernard. Voor het huwelijk op 7 januari 1937 neemt hij plaats in het Comité Nationale Feestdag. Dit comité zorgt voor het organiseren van een feestdag in Udenhout ter ere van het koninklijk huwelijk.
- Eind jaren '30 organiseert hij vanuit Udenhout bedevaarten naar de Antoniusparochie in Waalwijk. Hier was sinds 1930 de Udenhoutse kapelaan Verhagen pastoor.
- Christ had in 1940 en 1941 zitting in de gemeenteraad. Na de oorlog zat hij ook in de noodraad van 1945 tot en met 1946. Daarna zat hij van 1962 tot 1972 opnieuw in de gemeenteraad. In 1927 wordt in de stukken al een Chr. H. Pennings vermeld als nieuwe kandidaat in de gemeenteraad voor de Lijst Werklieden. Christ junior was toen 15 en van vader Pennings is niet bekend dat hij ooit in de gemeenteraad zat, maar het lijkt er dus wel op.
- Vanaf 1952 is Christ blokhoofd van de Bescherming Bevolking (BB). Hij heeft dit in ieder geval 15 jaar gedaan. Het uniform van de BB was een blauwe overall met daarbij een witte Engelse helm met daarop blauwe blokjes. Blokhoofden kregen een wijk toebedeeld om in tijden van rampen alles in goede banen te leiden. Per 200-300 gezinnen was er een blokploeg die werd geleid door een blokhoofd. Aan het huis van een blokhoofd hing een duidelijk bord. Er vonden regelmatig oefeningen plaats. Toen de dreiging van Rusland en de Koude Oorlog stukken minder werd, is de BB in 1985 opgeheven.
- Verder is Christ lid van de parochieraad geweest en zong hij vele jaren in het Kerkkoor, het Gemengd koor en later in het Gregoriaans koor.

Op vrijdag 15 juli 1983 overlijdt hij op 71 jarige leeftijd aan darmkanker. Zijn zus Fien waar hij zijn hele leven mee heeft samengewoond sterft in 1999.

Scouting Sint-Lambertus eert Christ in 1985 door het oprichten van de Christ-Pennings-Stam voor jongens die na de Rowans door willen gaan in de Scouting.

In het kader van het Social Sofa Project van de gemeente Tilburg komt een foto van Christ op een bankje aan de Kreitenmolenstraat te staan. Samen met een foto van zijn opvolger bij Scouting Piet Witlox. Zo kunnen ze samen op dat bankje terugkijken op een succesvolle tijd in het Udenhoutse jeugdwerk.

Lijst van onderscheidingen:

- Pro ecclesia et pontifice (1977)
- Eremedaile in zilver van de Orde van Oranje Nassau (1975)
- Erepenning in goud van de gemeente Udenhout, eerste ereburger (1972)
- Gouden Jacobsstaf van Scouting Nederland (1957)
- Zilveren waarderingsteken Scouting Nederland (1982)
- Zilveren Haas van SKU
- Bronzen penning van de Bescherming Bevolking
- Vrijwilligersmedaille Bescherming Bevolking

Met dank aan: E. Karel, familie Van Ingen, BHIC, KB 400 jaar kranten

Herberg De Hooimijt

Hans Pickhard

In het voorjaar van 1933 wordt er bij de gemeente Udenhout een aanvraag ingediend om vlakbij de Duinen een 'verloflokaal voor een seizoenbedrijf' te mogen bouwen. Hieronder werd een horecabedrijf verstaan, dat aan het einde van de Schoorstraat zou moeten verschijnen. De aanvrager was Bert Schellekens die tot dan toe enige cafés in Udenhout had uitgebaat. Hoewel de bouwtekening als datum 5 mei 1933 aangeeft, blijkt de bouw kort daarop te zijn gestart, want in augustus is de zaak al open. Uit het ontwerp valt op te maken dat het bedrijfje bestaat uit een verloflokaal met zo'n 25 zitplaatsen en een groot overdekt terras met meer dan 40 zitplaatsen. Het gebouw wordt geheel uit hout opgetrokken

Hoewel het bedrijf uiteindelijk geen lang leven was beschoren, want in de oorlog is het in het geweld bij de bevrijding in 1944 bezwiken en niet meer opgebouwd, kwam het al spoedig in het nieuws. In het Nieuwsblad van het Zuiden van 7 augustus 1933 verschijnt een artikel en daarbij speelt de Hooimijt een rol. Onder de kop: 'Hedendaagsche Zedenverwildering', 'Naaktlooperij in de Loonsche Duinen' en de oproep "De overheid grijpe krachtig in" volgt een beschrijving van wat men zoal aantrof. Er werd in die tijd geen journalist genoemd.

Er wordt geschreven: Men meldt ons uit Udenhout: Reeds meerdere malen waren ons klachten ter oore gekomen, dat de Loonsche Duinen, eertijds een bekend en gezocht uitspanningsoord voor kinderen, waren herschapen in een plaats van banaliteit, waar allerlei elementen op hun manier ontspanning zochten in de vrije natuur. We hebben ons ter plaatse begeven en over Udenhout, via de Loonschen weg bereikten we café de Hooimijt en iets dichterbij de duinen, café Bosch en Duin. Reeds aanstonds moesten wij constateeren, dat de ons bereikte geruchten, niet op onwaarheid berustten, want in de café's bevonden zich n.b. dames en heeren vroolijk gekleed in "badcostumes", alsof het zoo hoorde, terwijl er kilometers in den omtrek geen water is, zonder 't minste schaamtegevoel met drukte en praats, plus de overtollige nonchalance, ook in deze kleeding.

Doch verder hebben we onze speurtocht voortgezet. We zijn de Duinen ingetrokken, doch moesten helaas erkennen, dat wat zich daar afspeelt, wat zich daar als de gewoonste zaak der wereld voordoet, iedere beschrijving, wil die niet naar de pornografie overgaan, te boven gaat. Gewoonweg ongehoord, ondenkbaar, niet alleen schunnig, maar vuil en beestachtig. Heeren, in zooverre daarmede leden van 't mannelijk menschelijk geslacht worden aangediend, die in loshangend badcostuum, zelfs ook zonder, zogenaamde zonnebaden nemen, liggend in 't zand of tusschen de boschjes, in gezelschap van "dames", in dito badcostumes, of enkel en alléén, in een onderjurkje. Dergelijke gezelschappen bevinden zich overal verspreid, tegen de zandheuvelds of tusschen 't houtgewas en de rest kan men begrijpen.'

Gewoon midden in een zandvlakte, waaromheen verschillende groepen zijn gelegd, ontzien de bezoekers(sters) zich niet, zich heel eenvoudig op hun dooie gemak totaal te ontkleeden.

Verdere voorbeelden van onbeschaamde vuiligheid of intense demoralisatie zijn dunkt ons onnoodig om de lezers te overtuigen van de onbegrijpelijke verregaande verdorvenheid die in de Loonsche Duinen wordt gedemonstreerd.

Geërgerd en verontwaardigd vragen wij ons af, niet alleen, hoe kan een mensch een dergelijke onbeschaamde bestialiteit aan den dag leggen, maar hoe is 't in vredesnaam mogelijk dat zoiets ten eerste in Brabant, maar ten tweede in gemeenten als Udenhout, Loon op Zand en Drunen op wier grondgebied de Duinen liggen, bestaan kan en toegelaten wordt.

Dergelijke hemelgerende toestanden dienen toch ten eerste aan de plaatselijke autoriteiten bekend, en ten tweede absoluut onmogelijk gemaakt te worden. En waar althans van 't laatst genoemde geen sprake is, dienen de betreffende gemeente-besturen met den grootsten spoed en door resoluut optreden, een radicaal einde te maken aan zulke ongekende bandeloosheid. Dat toestanden en dingen als daar aan de orde van den dag schijnen en die de verregaande demoralisatie van de badplaatsen frequenteerende of watersport beoefende publiek met stukken slaat in ons Brabant kunnen bestaan, is meer dan schandelijk en diep treurig.

Hoe men vervolgens aan deze zedenverwildering een einde heeft gemaakt, vermeldt het verhaal niet.

Zie ook kalender scouting 1987
Met dank aan Jan van Iersel.

Verhalen uit het vroegere Udenhout

De strontput

Piet Naalden en Jo Vermeer

De stront moest ergens worden opgeslagen

Dit is geen fraaie benaming, maar wel een stukje werkelijkheid uit het begin van de 20^e eeuw. Net als alle plaatsen in Nederland kende ook Udenhout een strontput. Daarin werden partijen menselijke uitwerpselen tijdelijk opgeslagen voor verder vervoer en gebruik in de landbouw. De put was gelegen aan de huidige Brabantshoek op een driehoekig veldje, een overhoek ontstaan na doorsnijding van een groter perceel voor de aanleg van de spoorlijn door Staatsspoor in 1881. De put was gelegen ongeveer op het voorterrein waar nu SETO Logistiek Centrum op Brabantshoek 8 is gevestigd. Volgens de kadastrale kaart van 1832 op perceel E 460. Het stukje grond bestond uit een kuil ontstaan doordat de steenfabriek het stukje ontleemd had. De uitwerpselen waren afkomstig van de inwoners van Rotterdam. In de steden kende men toen nog het zogenaamde tonnetjessysteem voor opslag van menselijke uitwerpselen. Onder de vaste zit van de plee werd een tonnetje geschoven dat regelmatig verwisseld kon worden. Het waterclosetsysteem was toen nog niet algemeen beschikbaar. Wekelijks werden daar huis aan huis de tonnen geleegd in grotere tonnen die geplaatst waren op karren of wagens en naar de laad- en loskade van het station afgevoerd en in grotere tankwagens geleegd werden. Het gemeentebestuur zorgde voor afvoer en verkoop. Mogelijk werd het werk uitbesteed aan derden. Dat was een collectief gebeuren en de inhoud werd afgevoerd naar elders in het land om gebruikt te worden in de landbouw. In het begin van de 20^e eeuw woonde in Udenhout op de nabij gelegen boerderij 'de Vossenhoeve' (eigendom van gouden Willem) pachter Driekske Kuijpers. Hij regelde de aan- en afvoer van de mest en kreeg daardoor in Udenhout de bijnaam "de strontboer". Niet duidelijk is of hij zelf de mest kocht of namens de koper de strontput moest beheren en voor de afzet moest zorgen. Vermoedelijk waren collega-boeren in de omgeving zijn afnemers. Wellicht dat de ontginningen op de Kreitenhei extra afzetmogelijkheden boden. Jo Vermeer weet zich nog te herinneren dat er vlak naast de zijlijn die naar de steenfabriek liep een stortput lag die via een riolering onder de weg door in de strontput uitkwam en dat werkte als een communicerend vat. De mesttank op de spoorwagon was meer dan een meter hoog met een platte bovenkant, wellicht om het laden te vergemakkelijken. Einde twintiger jaren was Driekske al geen pachtboer meer op de Vossenhoeve en werd de put ook niet meer gebruikt.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog plaatsten de Duitsers op die inmiddels gedempte put een houten barak. De barak was bedoeld voor een centrale keuken of voor ravitaillering (het van levensmiddelen voorzien) van Duitse troepen die met de treinen het gebied doorkruisten. Het benodigde water kwam via een aansluiting op de leiding vanaf de Zestien (achterliggende huisjes van de steenfabriek). De keuken is echter om wat voor redenen dan ook, niet in gebruik geweest.

In het januarinumnummer 1949 van het blad "Nieuws van het Thuisfront" aan onze jongens in Indië werd vermeld dat de Gemeente Udenhout bij Raadsbesluit van 8 december 1948 van het Rijk die barak gekocht had voor de prijs van f275- voor het Wit-Gele Kruis. De barak, afkomstig van bovengenoemde keuken, kwam te staan op de toenmalige kermiswei in de Slimstraat (waar nu de Eikelaar staat).

Kadaverput

Iets korter naar het dorp toe, op het huidige adres Brabantshoek 4, lag een ondiepe leemput, waarin een afsluitbare put was gemetseld, die als gemeenschappelijke put voor kleine kadavers werd gebruikt. Het beheer van die put was in handen van de Gemeente Udenhout, de sleutel ervan lag bij Dorus Scheepens, die op korte afstand van de overweg woonde. Kadavers van dieren werden daar, na aanmelding op het gemeentehuis, door de eigenaar gedeponereerd en daarna zo snel mogelijk voor verwerking te Son opgehaald. In 1933 bouwde de NCB (de Noordbrabantse Christelijke Boerenbond) op verzoek van provincie en gemeenten een centraal destructiebedrijf in de gemeente Son. Alle gemeenten stelden zich volgens een bepaalde financiële verdeelsleutel garant voor eventuele tekorten bij dat bedrijf. Enkele jaren later werd de put overbodig. Kadavers werden toen na verplichte aanmelding op het Gemeentehuis door het destructiebedrijf op de boerenbedrijven rechtstreeks opgehaald en naar het destructiebedrijf afgevoerd.

Hanneske van Laarhoven die toen in de gemeente Udenhout het huis- en straatvuil ophaalde kon daarna de put als stortplaats of vuilnisbelt gebruiken.

Hun inschrijvingen bij houtaanbestedingen 1873 - 1930

Ondernemende Udenhoutse houthandelaren

Jan P. van de Voort

Kranten als bron

In 1992 bestond de toen Koninklijk geworden firma 'J.C. van de Voort Houthandel en Zagerij' honderd jaar. Ik schreef er een gedenkboekje over op basis van schaarse archiefstukken. Er was geen bedrijfsarchief. Sinds enige jaren zijn door de Koninklijke Bibliotheek en stedelijke archieven miljoenen pagina's van historische kranten gedigitaliseerd. Het is nu mogelijk om vanuit huis in die kranten te zoeken. Ik zocht op 'Udenhout' en kwam heel wat tegen. Het blijkt dat vele kranten berichten en artikelen letterlijk van elkaar overnamen. Dit artikel beperkt zich tot de activiteiten van de Udenhoutse 'houtbrekers' en houthandelaren in de periode 1873-1930.

Udenhout heeft een bosrijke omgeving. Boseigenaren dienen hun bossen te onderhouden door bomen te rooien en te snoeien. Dat levert veel hout op: bomen, schaarhout, mutsaards, dunsels, gatenden en brandhout. In vooral de regionale kranten komt men vele advertenties tegen van notarissen die namens bouseigenaren houtverkopen hielden. Heel wat Udenhouters zullen voor de bouseigenaren aan dat bosonderhoud deelgenomen hebben. Het zal niemand verbazen dat daardoor bedrijfjes ontstonden die zich bezig hielden met het rooien, verzagen en verhandelen van hout. Sommige Udenhoutse houtzagers en houthandelaren beperkten zich niet tot het eigen dorp en omgeving, maar wisten hun producten ook te leveren aan afnemers in Holland en Zeeland. Kranten berichtten dikwijls over aanbestedingen: wie organiseerde de aanbesteding, wie schreef in voor hoeveel en, soms, wie was de laagste inschrijver.

De aanbestedingen

De tweede helft van de 19^e eeuw was een periode waarin met name de Nederlandse infrastructuur snel ontwikkeld werd: rivierversnelling, spoorwegen, kanalen, telefoon- en elektriciteitsverbindingen, havens en mijnbouw. Daardoor steeg de vraag naar bouwmaterialen, waaronder hout. De verbeterde infrastructuur maakte het mogelijk om bouwmaterialen te betrekken van verder gelegen regio's. Overheidsinstanties en grote ondernemingen hielden regelmatig publieke aanbestedingen om de benodigde bouwmaterialen te verkrijgen. Via advertenties of biljetten werden de aanbestedingen aangekondigd. Men kon er in lezen welke materialen aanbesteed werden, volgens welke specificaties en op welke groepen – percelen genoemd – men kon inschrijven.

Opdrachtgevers van aanbestedingen waren gemeentebesturen, polderbesturen en staatsinstellingen als de Staatsspoorwegen en het leger. Welke houtproducten werden gevraagd? Het polderbestuur van Walcheren hield elk jaar een aanbesteding, waarbij men op de volgende houtproducten kon inschrijven: masthouten palen, (gecreosoteerd) beslagen eiken palen, gordingen en kespen. In Zeeland gebruikte men houten staketsels en palenrijen voor de versterking van de dijken en de bescherming van de kust. Creosoot was een uit koolteer bereid middel tegen houtbederf. Gordingen en kespen waren houten verbindingsstukken bij staketsels en havenbeschoeiingen.

De dienst Gemeentewerken van Schiedam had behoefte aan verschillende houtproducten: beslagen eiken palen, eiken ribhout, meskant bezaagd eikenhout, perkoenpalen en soms iepen brugstroken. Perkoenpalen gebruikte men voor de

versterking van dijken en glooiingen; ze waren geschild, 1.20m tot 1.60 m lang en 30 cm in doorsnee.

De spoorwegen hadden weer andere behoeften: eiken dwarsliggers, wisselhout en brugliggers. De Genie kwam eenmaal voor met een aanbesteding van bezaagd en gekloofd hout.

De Udenhoutse houthandelaren

De volgende namen van Udenhoutse houthandelaren vond ik in de krantenberichten over aanbestedingen van houtproducten: P. Kempenaars, P. van de Plas, A. van der Sande, J.C. van de Voort, M. van de Voort en W. van de Voort. Kempenaars komt voor in de jaren 1873-1875 bij de aanbestedingen van het polderbestuur van Walcheren en P. van de Plas bij diezelfde aanbestedingen in de jaren 1875 en 1877-1878. A. van der Sande deed mee aan de Schiedamse aanbestedingen in 1893, 1895 en 1899. In de jaren 1890-1893 schreef Hermes van de Voort in op vele percelen tegelijk bij de Schiedamse aanbestedingen. Vanaf 1893 schreef zijn zoon Kees Voort ("J.C.") steeds in. Zijn broer Marinus van de Voort nam deel aan de Schiedamse aanbestedingen van 1898-1899, 1902 en 1907.

P. Kempenaars

Paulus Kempenaars werd geboren te Engelen op 22 september 1842. Hij huwde te Udenhout op 15 mei 1872 Adriana van Broekhoven, een Udenhoutse, geboren op 5 mei 1839 en overleden op 29 augustus 1907. Zijn ongehuwde nicht Francisca Antonia M. Kempenaars kwam bij hem wonen op 5 oktober 1914 vanuit Cromvoirt. Kempenaars woonde op B 79. Na de dood van Paulus Kempenaars op 4 april 1919 ging Francisca op 31 oktober 1919 weer terug naar Cromvoirt. Bij zijn huwelijk in 1872 en bij het overlijden van zijn vrouw in 1907 gaf Paulus Kempenaars het beroep van wagenmaker op, niet een beroep dat onmiddellijk doet denken aan leveranties van mastpalen aan het polderbestuur van Walcheren.

P. van de Plas

Piet van de Plas (1837-1915) geeft zowel bij zijn eerste huwelijk met Anna Maria van Iersel op 15 september 1864 als bij zijn tweede huwelijk met Adriana van den Berselaar op 27 juli 1867 te Boxtel als beroep timmerman op. Ook in het Udenhoutse bevolkingsregister is dat steeds zijn beroep. Ook bij een timmerman denk je niet aan de levering van mastpalen en beslagen eikenhout aan het polderbestuur van Walcheren.

A. van der Sande

Adriaan van der Sande, geboren te Cromvoirt op 2 februari 1842 huwt op 24 juni 1861 de Udenhoutse Cornelia van Drunen, geboren 10 februari 1835, overleden aldaar 18 februari 1900. Het beroep van Adriaan is bij zijn huwelijk dagloner. Bij zijn overlijden op 22 augustus 1899 werd als zijn beroep genoteerd koopman. Een van de aangevers van zijn overlijden was Marinus van de Voort, in deze akte ook koopman genoemd.

De Van de Voort'en

Van de drie Udenhoutse houthandelaren met de naam 'Van de Voort' was Hermes van de Voort (1825-1909) de eerste houtkoopman. Eerder kwam hij ook al voor als 'houtbreker'. Dat is terug te zien in zijn deelname aan de Schiedamse aanbestedingen van 1890-1892.

Zijn twee zonen Jan Cornelis (1863-1954) en Marinus (1869-1928) traden in de voetsporen van hun vader als 'houtbreker' en houtkoopman. We zien ze onder meer

inschrijven op allerlei aanbestedingen van hout in Schiedam, in Walcheren en bij die van de spoorwegen.

Jan Cornelis – ‘Kees Voort’ was in 1892 stichter van de firma ‘J.C. van de Voort Houthandel en Houtzagerij’. Zijn stoomzaagmachine lag aan de spoorlijn ten zuidoosten van de spoorwegovergang over de Stationsstraat, nu Kreitenmolenstraat. In 1905 verplaatst hij zijn bedrijf naar de huidige locatie in de Kreitenmolenstraat. Hij nam ook houtkapprojecten aan buiten de regio (bijvoorbeeld Wassenaar en Den Haag) en verwierf zelf bossen (Moffenhoeve, Prinsenvelden).

Tot slot

Uit de krantenberichten kan men wel opmaken dat de Udenhoutse houthandelaren een aardige partij meespeelden. Maar waarom vindt men er geen berichten meer over na 1930? Vonden de krantenredacties het geen interessante berichtgeving meer of vonden de overheidsinstellingen een andere manier om hout in te kopen? Misschien was de crisistijd een factor? *De Vaderlander* van 16 maart 1933 bericht uitvoerig over pogingen om de overheid te overreden de achterstelling van het gebruik van inlands hout bij het buitenlands hout te verminderen. Dat lukte in zoverre dat er een houding ontstond van zo iets als: eigen hout eerst. Men hoopte zo de werkloosheid in de binnenlandse houtbranche te beperken.

In het seizoen had Kees Voort wel 50 à 80 palenhakkers in dienst, afhankelijk van de aanbestedingen. Bekend is dat andere houthandelaren aan hem leverden bij grote projecten. En omgekeerd was dat ook het geval. Verschillende namen van concurrenten komen bij de aanbestedingen steeds voor, vooral uit Boxtel: Clercx, Van der Eerden, Hoogerwou, Spierings, en Velzen. Andere regelmatige inschrijvers waren Mol te Breda, Raaijmakers te Helmond en Van Swaaij & Co. te 's-Hertogenbosch.

* J. van de Voort, Honderd jaar J.C. van de Voort Houthandel en Zagerij te Udenhout 1892-1992 (Udenhout, 1992).

* <http://kranten.kb.nl/search>

* Zie het hoofdstuk 'Houtverwerkende bedrijven', in: Over d'n Unent, Tweehonderd jaar zelfstandige gemeente Udenhout (Udenhout, 1996)165-168.

Pater Handveger

Huis en bewoners bij het monument vlakbij Bosch en Duin te Udenhout

Harrie van Iersel

Als men bij restaurant Bosch en Duin te Udenhout 100 meter het bos inloopt, staan bij het oorlogsmonument drie lindebomen. Achter de lindenbomen stond van 1886 tot 1921 een woning. Henk Peters uit Udenhout schrijft in zijn artikel over de oorlogsmonumenten in het Nationaal Park De Loonse en Drunense Duinen (zie www.nationaalpark.nl/ldd) op bladzijde 30 over de bebouwing die er gestaan zou hebben, ongeveer op de plek waar nu het monument staat. Na grondboringen door Wim Leenders en Henk Peters bleek er inderdaad een huis te hebben gestaan. Er werden resten van een fundering gevonden.

Lokaliseren van het huis

Om te achterhalen of er legale bebouwing op die plek heeft gestaan, heb ik eerst geprobeerd om het huis te lokaliseren en daarna aan de hand van het bevolkingsregister de bewoners te vinden.

Op 19 februari 1875 kocht Theophile François Le Mire, landmeter en kasteelheer te Udenhout, van Adriaan Jan van de Wetering, landbouwer te Drunen, het perceel duinen kadastraal bekend Gemeente Drunen sectie D765 groot 3.52.70 ha. Dit staat op de kaart Drunen sectie D kaart no. 8 van 1886.

In 1886 heeft Lemire hierop een huis laten bouwen. Het perceel wordt dan kadastraal gesplitst in de navolgende nummers: D1437 huis en erf groot 0.03.55 ha. D 1438 perceel vóór het huis tot aan de Gemeentegrens met Udenhout groot 0.1130 ha. De rest van het perceel is toegevoegd bij de andere percelen van Lemire.

Het huis stond kadastraal bij een “drielandenpunt”. Gezien vanuit Udenhout ligt voor, achter en rechts van het huisperceel de gemeente Drunen. Links van het huisperceel op 275 meter afstand is de gemeentegrens met Loon op Zand en voor het huisperceel op ongeveer 50 meter afstand is het gemeente Udenhout. Het huis was bij het huizenregister van Drunen ingedeeld onder huisnummer D 24.

Wie hebben er gewoond en wat voor beroep hadden de bewoners?

De eerste bewoner was de familie Hobbelen. Andries Hobbelen was geboren op 1 augustus 1838 te Middelbeers. Hij was klompenmaker en gehuwd met Johanna de Jong, geboren 4 januari 1842 te Udenhout. Zij hadden 6 kinderen. Inschrijving in het bevolkingsregister van Drunen op 27 april 1880. Zij vertrokken naar Udenhout op 21 december 1886.

De tweede bewoner was Adriaan van de Weyer, geboren 15 mei 1855 te Udenhout. Hij was arbeider en gehuwd met Johanna Janssen, geboren 31 maart 1860 te Drunen. Ze hadden 7 kinderen en woonden er van 19 juli 1892 tot 2 mei 1894. Daarna vertrokken zij naar Udenhout.

De derde bewoners waren Willem van de Wiel, geboren 7 november 1862 te Elshout (boek bevolking onder Z 129), gehuwd met Hendrika van Engelen, geboren 8 oktober 1858 te Nieuwkuijk. Hij was schoenmaker en ze hadden 5 kinderen. Inschrijving in het bevolkingsregister van Drunen op 18 april 1894. Zij vertrokken op 17 februari 1897 naar Tilburg.

De vierde bewoners waren Willem Roozen, geboren 3 februari 1865 te Oirschot, gehuwd met Anna van Gestel, geboren 15 maart 1872 te Oirschot. Hij was arbeider en ze hadden 4 kinderen. Ze woonden er vanaf 17 maart 1897 en zijn op 3 december 1901 vertrokken naar Udenhout.

De vijfde bewoners van huisnummer D 24 waren Andries Schellen, geboren 19 september 1863 te Meeuwen, gehuwd met Adriana van Ginkel geboren 27 juli 1863 te Oirschot. Hij was arbeider en ze hadden drie kinderen. Ze hebben er gewoond van 2 april 1902 tot 30 juni 1903. Nadat Andries naar de strafgevangenis van Arnhem moest, is de moeder is met haar kinderen naar Udenhout vertrokken.

De zesde bewoner was de familie Van Sprang: Lambertus van Sprang, geboren 2 mei 1857 te Hedikhuizen, gehuwd met Bertha van de Wiel, geboren 10 maart 1857 te Hedikhuizen. Lambertus was arbeider en het gezin telde 2 kinderen. Ze woonden op D 24 van 4 november 1904 tot 20 oktober 1907. Daarna vertrokken ze naar Udenhout.

De zevende bewoner was de familie Van der Bruggen. Cornelis van der Bruggen, geboren 22 oktober 1866 te Vught, was gehuwd met Petronella Boons, geboren op 14 augustus 1863 te Udenhout. Zijn beroep was arbeider. Ze hadden 8 kinderen. Ze kwamen uit Tilburg op 9 juni 1916 en woonden op Drunens huisnummer D24. Ze zijn naar Udenhout vertrokken op 8 april 1920.

Het huis is gesloopt in 1921. In 1930 heeft de familie Lemire het perceel met nog andere percelen verkocht aan Natuurmonumenten.

Een eretitel voor een buntverkoper

De laatste bewoner, Kees van der Bruggen, had in het dorp de toenaam Pater Handveger. Kees was arbeider en zoals vele arbeiders en kleine boeren benutte hij zijn directe woonomgeving om extra inkomsten te vergaren. Kees verkocht bunt voor het maken van bezems en vegers. Hij zal zelf ook bezems en vegers hebben gemaakt. Hij was mogelijk een zonderlinge man, met een lange baard en wellicht een teruggetrokken bescheiden leven. Er wordt verteld dat hij elke dag naar de Udenhoutse kerk fietste om een bloemetje te brengen bij Maria.

Met dank voor de tips van Wim Leenders, Henk Peters en Joost van der Loo.

Een geëmigreerde familie in Canada

Wim, Mari en Toon Brekelmans

Lia Clement - Verhoeven

Alleen al tussen 1950 en 1960 emigreerden zo'n 130.000 Nederlanders naar Canada.

Ook uit Udenhout vertrokken een aantal gezinnen om de oversteek te maken naar dat prachtige, ruime, vriendelijke land. Wim, Mari en Toon, de drie zonen uit het gezin van Frans en Drika Brekelmans-de Bakker vertrokken in drie verschillende decennia van de vorige eeuw naar Canada. Een van hen, zoon Mari, onderhoudt nog steeds een warme band met Udenhout. Jaarlijks wordt zelfs een exemplaar van Unentse Sprokkels naar Canada verzonden.

Het echtpaar Brekelmans-de Bakker woonde na hun huwelijk op Oude Bosschebaan 9. Zij verhuisden daarna naar Kuil A 89 (nu Kuil 29) en verhuisden later weer naar Slimstraat 99.

Zij kregen zeven kinderen. De drie zonen vertrokken naar Canada. Drie dochters, Sjaan, Joanna en Nel zijn nooit getrouwd. Jans, later Jo genoemd, huwde met Bart Mutsaers. Deze nu 94-jarige energieke zwager hoorde al bij de familie toen zoon Wim met zijn vrouw Annie Berkelmans als eerste in 1953 vertrokken. Bart herinnert zich nog heel goed dat hij met een aantal familieleden naar Rotterdam ging om Wim en Annie uit te zwaaien. Dat was voor hen al een hele reis om van Udenhout naar Rotterdam te gaan. Stel je voor dat je daarna nog een aantal weken op de boot moet doorbrengen en dat je al het vertrouwde hier achter moet laten.

Er woonden al veel familieleden van Annie Berkelmans in Canada. De problemen van jonge boeren en het gebrek aan ruimte maakten dat veel Nederlanders op zoek gingen naar een nieuw leven. Allen zochten overzee naar een grotere vrijheid, meer mogelijkheden en een beter leven. Heel hard werken en doorzettingsvermogen overwonnen de startproblemen.

Wim was oud-Indiëganger en de slechte economische vooruitzichten in het naoorlogse Nederland vormden ook voor hem een belangrijk motief om elders een toekomst op te bouwen. Wim was de pionier van de familie. Hij begon als knecht op een boerderij, kocht jaren later zelf *een farm* en alle zes zijn kinderen zijn in Canada geboren en opgegroeid.

Mari, de jongste van het gezin, nam na zijn huwelijk met Dora Donkers in 1957 de boerderij van zijn ouders in De Kuil over.

Mari was na een bezoek aan zijn broer in 1967 zo onder de indruk dat hij samen met zijn gezin ook deze overtocht wilde gaan maken. Immers daar lag een goede toekomst voor zijn vier kinderen in de leeftijd van 4-9 jaar. Hij ging met de voorbereidingen voor de emigratie aan de slag en verkocht in een openbare veiling in februari 1969 zijn weilanden gelegen aan de Schoorstraat.

Het gezin vloog op 28 maart 1969 vanaf Amsterdam naar Montreal en daarna door naar London (Ontario). Hun kleding en huisraad kwam pas enkele weken later met de boot aan. Ze gingen op een boerderij in het naburige Thamesford wonen. Later kochten ze in dezelfde plaats nog een boerderij en daar wonen nu de zonen Frans en Arnold met hun gezinnen. Zijn vrouw Dora had in Nederland voor de emigratie al wat Engelse lessen gevolgd. Sjan de oudste dochter leerde veel van een klasgenootje dat zowel Nederlands als Engels sprak. Zij leerde de nieuwe taal aan de andere gezinsleden.

Toon had een kolenhandel op Kreitenmolenstraat 195 en vertrok in 1972 goed voorbereid met zijn vrouw Nel Koks en vijf kinderen. Door de komst van aardgas waren al veel collega's gestopt met de kolenhandel. Er waren meer mogelijkheden in

Canada en zijn twee broers hadden het daar al prima voor elkaar. Na een bezoek aan Canada, samen met zijn vrouw Nel, zijn zoon Harry en vader Frans, hakten ze de knoop door om ook uit Udenhout weg te gaan. De kinderen varieerden in leeftijd van 12-19 jaar en waren zich zeer bewust van het afscheid en van het nieuwe leven dat hen te wachten stond.

Volgens Bart was schoonzus Nel een goede penningmeester. Zij wisselde hier al guldens in voor dollars en hield die tas gedurende de reis angstvallig bij zich. Nel was aanvankelijk niet enthousiast maar zette zich mede voor haar gezin in om de emigratie te laten slagen. Zij bleef echter altijd Nederlands spreken.

Na een vlucht via Montreal en een tussenstop in Toronto, werd het gezin van Toon door beide broers op de luchthaven in London opgehaald. De eerste weken verbleef het gezin van Toon bij broer Mari op de boerderij. Snel daarna werd een boerderij gekocht waar nu nog steeds zoon Harry woont. De kinderen gingen binnen een week al naar school en spraken al snel Engels. Thuis werd echter Nederlands of een mengelmoes van beide talen gesproken. Dochter Ans, Joanne zoals zij nu genoemd wordt, vindt in Nederland de mooie tuinen, de fleurige bloemen en de smalle wegen opvallend. In Canada zijn immers de wegen erg breed, is er veel ruimte en rijden er veel grote auto's. Zij vertrok als 16 jarig meisje en mist bijna 40 jaar later nog steeds haar Nederlandse familie en vrienden. Zij is al weer zo'n zes keer hier op vakantie geweest en geniet dan elke keer weer van een lekker slagroomgebakje of de Hollandse drop.

De drie broers woonden in dat grote land in een straal van 15 kilometer van elkaar. Ook hun kinderen zijn allemaal in die buurt blijven wonen. Wim zei altijd gekscherend: 'Onze Mari en Toon zijn verhuisd maar niet geëmigreerd'. Hij was het immers die hen vanaf het begin af aan ter plaatse met raad en daad kon bijstaan. Helaas zijn Wim en Toon overleden.

Als je Mari nu vraagt wat hem het meeste opviel in Canada dan waren dat de vriendelijke mensen, de vrijheid en het gezamenlijke gevoel van hard werken om een mooie toekomst op te bouwen.

Mari is al vaak in Udenhout teruggeweest en anno 2011 vallen hem hier het jachtige bestaan, de moeilijke omstandigheden voor de boeren en het natte en kille weer op. Zijn dochter Henriette vertelde dat ze als jong meisje vooral een opa en oma in Canada wenste. Ook Henriette komt om de paar jaar op vakantie naar Nederland en wordt dan hartelijk ontvangen door haar 'favourite uncle and cousin' Bart en Ben Mutsaers.

De drie families hielden gelukkig altijd goed contact met de familieleden in hun vaderland. Opa Brekelmans heeft eenmaal de overtocht naar Canada gemaakt. Moeder Brekelmans heeft het nieuwe thuisland van haar drie zonen en 15 kleinkinderen nooit bezocht.

Zwager Bart is wel diverse malen in Canada geweest. Hij herinnert zich nog goed dat hij in 1973 met zijn gezin daar voor de eerste keer op vakantie was. Omdat ze met acht personen waren werden ze in 3 groepen over de familie verdeeld. Ze waren allemaal enorm onder de indruk van de grote afstanden en vooral zijn vrouw Jo was blij dat ze zo de gezinnen van haar broers van nabij kon meemaken. In 2008 heeft Bart (als 90+'er) samen met zijn zoon Ben en kleindochter Evi opnieuw de familieleden in Canada bezocht. Nog steeds hebben de twee zwagers Mari en Bart tweemaal per maand telefonisch contact en worden de belangrijkste dingen doorgenomen.

Na een aantal mailwisselingen (met de Canadese familieleden) valt ook mij de dierbare familieband op. Er wordt vol liefde en waardering over elkaar gesproken. Het blijkt dan wel dat een grote afstand in kilometers geen belemmering hoeft te zijn om een fijne familieband te onderhouden.

Nederlandse emigranten hebben een uitstekende naam in Canada. Ze staan bekend als hardwerkende en gemotiveerde mensen. Ondanks de vergrijzing zijn de eetgewoonten van de eerste generatie overgenomen. Stampot, boerenkool, pindakaas en pannenkoeken staan regelmatig nog op het menu. De ouderen spreken en denken nog in het Nederlands, hun kinderen (gemiddeld 50 jaar) zijn volledig geïntegreerd en voor de derde generatie is de taal van hun opa en oma folklore geworden.

Zowel jong als oud zijn en blijven trots op Nederland. In hun hart is er ruimte voor beide landen.

Bronnen oktober 2011

Interview Bart Mutsaers - Udenhout

Telefonisch interview: Mari Brekelmans - Canada

Mailwisseling met Henriette MacArthur (dochter Mari), Janette Bailey (dochter Wim) en Joanne Brekelmans (dochter Toon).

Frans Brekelmans *28-11-1888, +07-11-1978

huwde op 30-04-1918

Drika Brekelmans de Bakker *13-06-1884, +03-04-1975

1. Sjaan *28-03-1919, +14-03-1990
2. Joanna (zuster Celina) *28-03-1919, +15-03-1988
3. Toon *08-06-1921, +23 -09-1999, huwde 14-02-1953 Nel Koks *03-06-1927, +16-10-1990, vijf kinderen
4. Jans (later Jo genoemd) *02-06-1924, +16-07-1999, huwde 16-05-1950 Bart Mutsaers *20 -11-1917, vijf kinderen
5. Nel *10-07-1926, +03-10-2000
6. Wim *15-11-1927, +01 -09-1999, huwde 14-02 -1953 Annie Berkelmans *28-01-1928, zes kinderen
7. Mari *20-09-1929, huwde 22-07-1957 Dora Donkers *07-04-1931, +03-10-2000, vier kinderen

N.B. Toon en Wim zijn op dezelfde dag getrouwd.

Het pastoorspaadje

Jo Vermeer en Wim Maarse

Ten noorden van de spoorlijn Tilburg - Den Bosch loopt een fietspad van de Stationsstraat tot aan de Gommelsestraat. Het pad wordt soms “pestoorspèdje” of “Prinsenpèdje” genoemd.

Voor de aanleg van de spoorlijn Tilburg – Den Bosch – Nijmegen moest de Nederlandsche Zuid-Ooster-Spoorwegmaatschappij stroken grond aankopen in Udenhout. In sommige gevallen werd de grond van een boerenbedrijf in tweeën gedeeld. In de koopakten is daarom vaak de clausule opgenomen, “dat ter plaatse van het verkochte over den aan te leggen spoorweg overweg zal worden verleend ten behoeve van het overblijvende deel van voorschreven perceel, door middel van een en vanwege de Maatschappij te openen en sluiten slagboom.” In de praktijk is deze afspraak maar op enkele plaatsen nagekomen. De bewoners van de Winkelsestraat gebruikten dan ook de particuliere weg langs de Vossenhoeve en de overweg daar als “kerkweg” Ze gingen niet meer via de Mortel.

Na 1923 zijn de meeste bewaakte overwegen opgeheven Het spoortraject van Udenhout kent nu in feite maar twee “bewaakte” overwegen: de Kreitenmolenstraat en wat nu heet de Spoorakkerweg. Verder waren er op het traject alleen nog “onbewaakte” spoorwegovergangen: in den Berkhoek, bij de Vossenhoeve, de Winkelsesteeg, de Gommelsestraat bij Bart Bertens (Bart van Peere) en de Winkelsestraat (nu Capucijnenstraat) bij Huize Assisië.

Op onbewaakte overwegen gebeurden veel ongelukken. Dramatisch waren de ongevallen met schoolkinderen.

Op maandag 11 mei 1959 's morgens om kwart over 8 verongelukte op de onbewaakte overweg bij de Vossenhoeve Adriana Johanna Maria van Iersel, 5 jaar oud. Zij woonde op 't Winkel en was met haar twee zusjes op weg naar school. Ooggetuigen P. van Antwerpen en zijn collega H. Das waren bij de Vossenhoeve de melkbussen aan het opladen toen de drie zusjes de vrachtwagen passeerden. Het kleinste zusje reed voorop en lette alleen op de vrachtwagen en niet op de trein die van Den Bosch kwam. Iedereen toeterde, de trein en de auto, maar het meisje was teveel afgeleid.

Op 10 oktober 1963 verongelukten twee kinderen uit het gezin Nelissen op dezelfde onbewaakte overweg. Henriette (9 jaar) en haar broertje Sebastiaan (5 jaar). Zij woonden op het terrein van de steenfabriek en gingen op de fiets naar de opening van de nieuwe winkel van Ties Mallens in Biezenmortel.

Beide ongevallen waren voor pastoor Prinsen aanleiding om actie te ondernemen. Samen met burgemeester Verhoeven is hij in Utrecht met de NS gaan praten over de aanleg van een fietspad vanaf de Vossenhoeve naar de Stationsstraat. Een deel van de benodigde grond was eigendom van de Spoorwegen. Ook Ad Vermeer en Wim van de Ven hebben stroken grond verkocht aan de gemeente om het plan van een fietspad uit te voeren. Commotie ontstond toen het Brabants Dagblad een week na het ongeluk van de kinderen Nelissen de suggestie wekte, dat de onveilige situatie veroorzaakt zou zijn door de onwil van particulieren om in samenwerking met de Spoorwegen de overweg te beveiligen.

Het stuk van de Vossenhoeve tot de Heusdensebaan is later gerealiseerd.

De onbewaakte overweg bij de Vossenhoeve is nu niet meer nodig en is opgeruimd. De inspanningen van pastoor Prinsen zijn beloond met de naamgeving van het fietspad.

Met dank aan Frits Smeets van ProRail regio Zuid.

Fotokroniek 2011

Lia Clement - Verhoeven

Vijftig jaar geleden, 1961

Kees van den Bersselaar en Jan Denissen

Vroeger en nu

Jan Denissen en Kees van den Bersselaar

Uit de collectie van 't Schoor

De instrumentenkoffer van dokter Goossens

Bert van Asten en Kees van den Bersselaar

De voorgeschiedenis

Na enkele voorgangers die zich chirurgijn en vroedmeester mochten noemen, werd in 1818 Pieter Jan Willems (1798-1876) in Udenhout aangesteld als huisarts. Hij bewoonde het fraaie pand Slimstraat 25. Dokter Willems bleef 57 jaar in functie! In 1877 vestigt dokter H.J. Lobach (1838-1907) zich in Udenhout als genees-, heel- en verloskundige en gaat wonen in het pand "Besselink". Na diens overlijden gaat de praktijk over op zijn zoon, de huisarts J.L. Lobach (1879-1945). Voor hem wordt van gemeentewege rond 1910 een ambtswoning gebouwd aan de Kreitenmolenstraat waar nu een optiek- en juwelierszaak zijn gevestigd. Er is dan nog steeds sprake van één huisarts.

De komst van een tweede huisarts

Hierin komt pas verandering als in 1942 dokter Jan Goossens zich met een praktijkruimte vestigt in het woonhuis van de familie Snoeren-Dekkers in de toenmalige Stationsstraat D 77, nu Kreitenmolenstraat 124. In de voortuin verschijnt een bordje met de tekst: J.A.H.M. Goossens, arts.

Na enige jaren wordt de praktijk ondergebracht in een woonboerderij vooraan in de Schoorstraat. In 1954 huwt dokter Goossens in de abdijkerk te Einsiedeln met Ine Meijer en wordt het boerderijcomplex van Joost Vermeer in de Groenstraat betrokken. Gezin en praktijk ontwikkelen zich hier voorspoedig. Er worden zes kinderen geboren.

Hoe het verder ging

De tweede huisarts was niet alleen snel volledig geaccepteerd, maar werd ook bijzonder gewaardeerd. Ook Berkel-Enschot was tot zijn werkgebied gaan behoren, waar door hem o.a. de E.H.B.O.-lessen werden gegeven. In 1962 besloot dokter Goossens te stoppen met zijn huisartsenpraktijk en werd hij districtsarts in Boxtel. Zijn patiëntenbestand en het doktershuis met praktijkruimte werden overgedragen aan zijn opvolger dokter F.H. ten Horn.

Het gezin Goossens kwam, na een kort verblijf in Boxtel, wederom in Udenhout wonen, aanvankelijk in de Zeshoevenstraat en later in de Groenstraat op nummer 55. Dokter Goossens werd in 1970 ernstig ziek en stierf in 1971 op 57-jarige leeftijd. Na zijn overlijden blijft de rest van de familie wonen in de Groenstraat. Hier kon mevrouw Goossens tot het laatst blijven wonen. Zij stierf op 28 september 2010 in Tilburg op 87-jarige leeftijd.

Een instrumentenkoffer op zolder

Nadat de kinderen hebben besloten het ouderlijk huis te verkopen wordt begonnen met het opruimen van de zolder. Hierbij stuit men op een instrumentenkoffer gevuld met alle denkbare gebruiksvoorwerpen die jaren geleden behoorden tot de standaarduitrusting van een huisarts.

Door de kinderen werd besloten de koffer met toebehoren aan te bieden aan 't Schoor, waarvoor wij hen zeer erkentelijk zijn. De koffer is toegevoegd aan de vaste collectie "Gezondheidszorg".

Herinneringen aan de moedertaal van Cornelis Verhoeven VIII

Jan Denissen

In eerdere Unentse Sprokkels gaven we een overzicht van een aantal woorden uit het boekje "Herinneringen aan mijn moedertaal" van Cornelis Verhoeven (Udenhout 1927 - 's-Hertogenbosch 2001). Dit boekje gaat over het dialect dat voor de Tweede Wereld Oorlog in Udenhout en omgeving werd gesproken. Dit is het vervolg.

Strak(ke)	Toen strakke wassie nog hier	Even geleden was hij nog hier
Strijd	Hij heej zonne strijd gehad mar nouw issieër toch vur ötgekoome dettie liever stopt as vurzitter.	Hij heeft er lang over moeten denken (zijn innerlijke strijd gehad) maar nu is hij er toch voor uitgekomen dat hij liever stopt als voorzitter.
Strèèje	Hij bleef erover strèèje.	Hij bleef erover kibbelen.
Stroppe	Ut gaore van ut naaimesjien stroppe.	Het garen van de naaimachine liep vast (hoopte zich op).
Strèùf	In Haore bakke ze dikke strèùve.	In Haaren bakken ze dikke pannenkoeken.
Stèute	Ut kan gin stèute leije.	Het gaat niet zo goed.
Stuupere	Iemand de deur ötstuupere.	Iemand aansporen om te gaan.
Taas	Unne taas strooj.	Een opgestapelde hoeveelheid stro.
Tas	Un tas koffie en un kumke thee.	Een kopje koffie (kopje met oor) en een kopje thee (kopje zonder oor).
Telle	Dè tel ik niks.	Dat waardeer ik niet.
Tep	Opt end was ik himmal tep.	Aan het einde was ik helemaal blut.
Tiet	Ons opoe riep altèd: "tiee.t, tiee..t, tiee...t" asse de kiepe voejerde.	Mijn oma riep altijd: "tiee.t, tiee..t, tiee...t" als ze de kippen aan het voederen was.
Titse	Centje titse wer vruuger op zondagumiddag dikkels gedaan.	Zondags 's middags werd vroeger dikwijls het spelletje centje <i>titsen</i> gedaan. Met ijzeren knickers moesten daarbij centen geraakt worden die op een kei lagen. Sprong de cent van de kei af dan was die voor de gooier.
Tets	As ge on toffel zat te kliere dan krèegde un tets	Als je aan tafel zat te klieren dan kreeg je een zachte tik.
Toen	Toen krek wasse nog hier.	Net was ze nog hier.
Toerke	Vemiddag zal ik efkes un toerke gon doen.	Vanmiddag zal ik eens een (welverdiend) middagslaapje gaan doen.
Trekke	Het trekt hier. Zij trekt op dur moeder.	Het tocht hier. Zij lijkt op haar moeder.

	Dè trekt nergens op.	Dat lijkt nergens op.
Truughuup	Den boer zin truuguup teege zin perd.	De boer zei <i>truuguup</i> tegen zijn paard. (een kreet waarmee een paard aangespoord wordt een kar achteruit te duwen)
Tèure	Un gèèt wordt dikkels getèurd langs de kant van de weg.	Een geit wordt dikwijls getuierd aan de kant van de weg.
Tuutere	Dè kend zit lekker op zunne dèùm te tuutere.	Dat kind zit lekker op zijn duim te zuigen.
Tuut	As un klèèn kend de fles kregt dan zit daar un tuutje aon.	Als een klein kind een fles krijgt dan zit daar een tuitje aan.
Twiddes	Zij kwaam twiddes want ik haj men fiets net verkocht.	Zij kwam te laat want ik had mijn fiets net verkocht.
Öster	Meej unnen öster kunde iets weege.	Met een unster (balans met ongelijke armen) kun je iets wegen.
Vaore	Ut zal Willeme vaore as ie vort in het bejaardenhèus zit.	Willem zal heimwee hebben zodra hij in het bejaarden huis zit.
Veul	Ik heb daar veul gekoome.	Ik ben daar vaak (op bezoek) gekomen.
Vèèl	Hij heej veul smoesjes vèèl.	Hij loopt te koop met veel smoesjes.
Veele	Un krètje op un bord kan piepe en dè kan ik nie veele.	Een krijtje op een bord kan piepen en daar kan ik niet tegen.
Verbellemonde	Die bakfiets is himmal verbellemond en durrum rijdtie nie goed.	Die bakfiets is helemaal verwaarloosd en daarom rijdt die niet goed.
Verkoevereere	Stien was ziek mar is nauw wir himmal verkoevereerd.	Stien was ziek maar is nu weer helemaal opgeknapt.
Verrinneweere	Dè spulgoed is himmal verinneweerd.	Dat speelgoed is helemaal kapot gemaakt.
Vors	Un vorse koej gift biest.	Een koe die net gekalfd heeft geeft biest (eerste melk na het afkalven).
Verschiete	Gekleurde katoen verschiet in de zon. Toen ik diejen grôte hond zaag verschoot ik me toch.	Gekleurde katoen verbleekt in de zon. Toen ik die grote hond zag schrok ik erg.
Verspeule	Ik heb er de leste week veul on verspuld.	Volgens mij is hij/zij is de laatste week hard achteruitgegaan (in gezondheid).
Verzuuke	Zun we Piet en Miete terug verzuuke?	Zullen we Piet en Miet terug uitnodigen?
Vlagge	Vruuger ginge de boere onder houtwalle vlagge. Diè rauwighed ging dan de potstal in.	Vroeger gingen boeren in houtwallen <i>vlaggen</i> . (Met een hak onkruid eruit halen in hele plaggen). Die ruigte ging dan in de potstal.

Pietje Paas en Hannes den Haomer over zèunig zen

Jan Denissen

Hannes	Net haj ik menne bril nog en nauw ben ik um kwèèt. Witte gè waor ik um nir geleed heb.
Pietje	Ikke nie, gè verliest altèd alles; as oew gat nie vaast zaat dan zudde dè ok nog kwèètraoke.
Hannes	Och hier hekkum, ik hajum op munne kop omhòog gezet.
Pietje	Welja, dun boer zocht zun perd en ie zaat er zelluf bovenop.
Hannes	Ik zit hier un verholtje te leeze over hoe zèunig de miense vruuger wel nie waare.
Pietje	Daor kunde wel un boek over schrèève.
Hannes	De mist gebròkte ötdrukking bij ons thèùs waar vruuger: "dè kan dun brèune nie trekke"
Pietje	Mar meej zo'n klèèn boerdereij en un gròot hushouwe zallut bij jullie ok ginne vetpot gewist zen.
Hannes	Dè klopt wel, ze han bij ons niks gin vervat. Daor zal ik us iets over vertelle. Onze vadder ging vur un por cente extra wellus molle vange vur de hèùdjes. Die mollevelle spandenie dan op un plank om te drèùge. Gereegeld kwaam er unnen opkòoper langs en die betolde per velleke daor un por dubbeltjes veur. Dan hattie toch elke keer un por gulde.
Pietje	Wè dinne ze meej die mollehèùdjes?
Hannes	Daor mokte ze bontkraoge van vur jasse. Molle vange môogde nie, dè was strèupe. Op unne keer liep onze vadder 's mèrreges vruug dur de weije meej un schuup op zuuk nor molle. De veldwachter hatterm gezien en stapte er gelèèk op af. Onze vadder zaag hum van verre al onkoome en vlug gojdenie zun schuup in unne sloot en schòot de bossen in. Laoter wottie zun schuup ophaole mar die was weg. Hij moktener sund van want ut was un goei schuup en die zen nogmar duur.
Pietje	En toen?
Hannes	's Middags kwaamp dieje pliesie bij ons de plots op en zin: "Ik haj oe wel gezien en dees is jouw schuup". "As ge dè wiest dan hadde nie aachter men on hoeve te koome", zin onze vadder goed kaod. Smoeder sprong ertusse en naam ut woord oover mar ok heur praote hielp nie. Hij krèeg un fors verbaol en dieje pliesie naam de schuup wir meej. Onze vadder môog er van ons moeder nie over gon reclameere en dus wier dè perces betold meej gelind geld.
Pietje	Meej dè strèupe valt toch gin dreug bròod te verdiene en daor riskeerdenie un perces veur?
Hannes	Mar ut verhaol is nog nie afgelòope. Enkele jaore laoter ging ik us meej onze vadder nor Bossche mert. Toen we in Den Bosch in de buurt van ut Spinhèùs kwaame, zittie: "daor bij ut gereecht daor ben ik nog us binne gewist". Ik zeg: "gij.., wè bende zij daor wiste doen?" "Men schuup terughaole" zittie. "Ik haj un verbaol gekreege vur ut molle vange, witte nog wel en dieje pliesie haj men schuup afgevat. Dè perces haj ik tot de leste cent toe betold en men schuup haj ik nie terug gekreege, daor was ik ut hillemal nie meej ins" zittie. Toen issie verhaol gon haole. Hij ging reecht van de mert nor ut gereecht en kwaam wel waortie zen moes en ze stonnen hum ok keurig te woord mar zun schuup die krèeg ie nie terug. Die was verbeurd verklaord, han ze gezeed. Hij wier er nog kaod over toenie dè vertelde.
Pietje	Ze zulle daor bij ut gereecht wel gelaache hebbe dè zonne boer reecht van Bossche mert op zun klompe, meej un pet op en un mesjesterse broek aon, dè kwaam vraoge.
Hannes	Dè kon hum echt niks schille en misschient hattie zun klompe wel on de deur laote staon. Mar assie in zen gedaachte in zun reecht ston dan ging ie erop aaf ôok. Mar volges men schauw ut nie veul of hij hatter nog trammelant meej gekreege vur unne gròote mond.... Dè hille verhaol moet wel unnen naogel on zun dodskiest gewist zen want ze reeje bij ons thèùs wè geld betreft un zwaor kèèr. Ze dochten er wel drie keer over nao vurdè ze iets ôtgaave.

Pietje	Nie ötgegeewe dest urste verdiend, zin jullie moeder altèd.
Hannes	Dè gezegde goj nauw ok nog op. Smoeder moes zèùinig on doen mar ut was un goej miens, durrum zeg ik: "al is oew moeder nog zo èèrm, toch dekt ze wèèrm". Ze was ok nie zôo mis, ons moeder.
Pietje	Ze was ok hêel geleuvig.
Hannes	Jè, de kerk was bij heur heilig. Zôo kwaamp de pestoor elk jaor op hêusbezoek om wir un zieltje bij te kunne schrèève mar hij ston er nie bij stil dè bij elk zieltje ok un mundje hörde. Dan bestèutenie smoeder en dan zittie dèsse un verbild waar vur zen perochie.
Pietje	Toen Dien van onze oome Bart meej Hendrikke trouwde toen zin dieje pestoor in zunne preek ok desse un verbild waare vur zen perochie mar int zelfde uur bedrooge zullie wel Ons Lieve Vrouw.
Hannes	Jè, dè verhaol ken ik. Hendrik was nie vurt zinge de kerk ötgewist en de pestoor bleek in zen perochie dun èenigste te zen die dè nie wies. Dè gaaf in die trouwmis un hil consternaatie, iederèen zaat te smiespele onder dieje preek.
Pietje	Dè hebbe ze hil dur lèève moete heure. Vurrig jaor waare ze fèftig jaor getrouwd en toen han de miense ut er nog over. Nauw kosse ze er vort mee laage mar ik blèèf ut ongepermeteerd vèène; ze moesse dur èège schaome... mar jullie moeder zal wel gruts gewist zen desse un verbild genoemd wier.
Hannes	Nou en of en dan zi de pestoor dur achtelôos achteraoon desse al unne stoel in dun hemel verdiend haj. En èègeluk was dè ok wel zôo want ze hajut er nog mar druk meej. Ze kwaam nôt on der èège toe. Van vruug tot laot waar ze in de weer. As alles te bed laag dan zaat ze nog kleere te vermaoke of moes ze nog unne strèèk weg werke en onder ut rôozenuuke zaat ze nog knêûpe on te zette.
Pietje	Onvatte wier er al vruug ingebrocht: "Ledigheid is des duivels oor kussen", zin ons moeder as wij zaate te leeze of te lang in bed bleewe. Wesse daor meej beduulde wies ik toen nog nie.
Hannes	Un vrouwehaand en unne pèèrdetaand meuge nôt stilstaon, zinne ze vruuger.
Pietje	De miste miense moesse toen veul doen om de touwkes on elkaar geknupt te krèège. En dan nog wast nie te veul om un aander vurèut te helpe of om bevurbild iets on de missie te geeve.
Hannes	Dè klopt, we wiere getreend in zèùinighed, nie in gierighed. Zôo ging er bij ons ok gereegeld wè nor ons tante non in de missie op Curaçao. Daorop kreeg ons moeder dan unne brief van heur. Die brieve zen bewaord gebleewe. Die ligge bij ons Marie, die holde ze lest vur den daag en toen heb ik er nog wè in zitte leeze.
Pietje	Wè schrêef ze zoal?
Hannes	Dè moederoverste en de zwarte kiendjes zo blij waare meej de hulp en dè alle klèène bietjes hielpe. Detter nog zô veul nôodig was vur de missie en desse nôt nie moesse vergeete dè de missie er was vur Gods eer en glorie. Ze schrêef ok hoe ut ging meej hullie zwarte weeskiendjes en hoeveul ervan de urste communie ginge doen en detter bij hullie misschien wel een zwart meske zuster zu worre. En ze klaogde un hêel bladzij vol asse te wèèinig post van de familie krèeg.
Pietje	Kant me vurstelle dèsse daor op ston te kèèke. Wè moes jullie moeder daor dan meej?
Hannes	Smoeder kreeg de opdracht om bij un hil rij miense langs te gaon. Bij de pestoor moesse de groete gon doen en bij familie moesse precies gon vertelle van wie en wanneer ons tante non unne brief verwochtte. Ut waar nie zon hendige, hor. As usmoeder in de buurt van Schèndel kwaam dan moesse goejendag gon zegge bij moederoverste int moederhêus.... Ondanks dè ons tante non wèèd weg zaat, wosse van tèus alles weete en stond ze iederèen meej raad bij. Zôo schrêef ze bij un sterfgeval dè we geschaope zen vur den hemel.
Pietje	Daor waare ze goed meej geholpe.
Hannes	En ze bemoeide der èège gère meej van alles en nog wè.
Pietje	Hoe din ze dè dan?

Hannes	Dan schrêef ze zo mèr des smoeder en onze vader toch zôn schôn hushouwe han. "Ik reken erop dat jullie zorgen voor een paar hulpjes voor mij, hier in de missie" schreef ze dan. En ze zu hil veul bidde vur Gods zeege en desser vlog nog un kiendje bij zun krèege....en ze han er al zoveul.
Pietje	Ze haj toch wel deur desse bij jullie de kiendjes kreege, want kôope zal er nie ongezeete hebbe.
Hannes	Zegt dè wel. Int kribbeke laag bij ons elk jaar ut zelfde kiendje mar in de wieg elk jaor un aander.
Pietje	Die zusters hebbe daor in de missie veul goej wèrruk gedaon vur de vortplanting vant geloof mar desse on jullie moeder nog iets dôrfde te vraoge. Dan wiesse ze toch nie hoet scheijde.
Hannes	Ik heb nie gezeed desse iets vroege; zelfs hullie vuulde wel aon degge unne klèene èrrepel nie moet schelle mar toch ging er gereegeld wè nor toe. Vruuger kwaamp er bij ons unne kappecien ut den Biezenmortel langs op zonne bedeltocht vur rog of terf om brôod te bakken. Dè mokte indruk zonne paoter himmal int brèun meej blôte voete en unne grôte baord. Hij gaaf alle kender un prentje mar bij ons waaren er te veul en dan gaaf ie èut zèùnighed twee prentjes om te verdêele onder de vèef grôtere kender. Dè was altèd ut zelfde.
Pietje	Dè taffereel ken ik ok mar verdêele zal dan nie werke. Zedde gullie ôot iets te kort gekoome?
Hannes	Wè is te kort koome: unnen hond bij de slachter, unnen haon bij de mulder en unne rector bij de nonnen ... die koome niks te kort. Bij boere is altèd wel iets te eete. Mar al wast bij ons nie royaol we zen er nie slèchter van geworre. Kleere en schoene wiere vortgevat en iederèen luste alles.
Pietje	Bij ons moesse ze meej eete niks van vrimdighed hebbe.
Hannes	Wè unne boer nie kent dè frit ie nie mar èègeluk is dè dun overvloed.
Pietje	Ik weet nog dètter yoghurt kwaam, dè vonne de miense vuls te zoer. Van rôome meej mekronie of rèest wer dunne zuute pap gemokt. Soms krèede ok van dieje stèève rèest en daor mochte dan sondags un bietje brèune sèùker op doen. En wast fist dan kwaam er rèestenbrei op toffel meej krinte derin want dè wier in dun heemel ok gegeete.
Hannes	Rèestenbrei krèege wij nôt. Wij aate môlekepap, daor zen hil generaties meej grôot gebrocht. En sondags môoge we daor un bietje stroop bij doen. Tsjonge, jonge ut kon ur oôt spanne meej zonne grôte hoop on toffel. Onze vader zaat tèene de toffel en die zin dan: "en nou mond dicht en eete".
Pietje	Dè lekt men toch moeiluk gaon. Veul eete van vruuger ziede nauw niemer. Kauw vet op oew brôod meej un bietje sèùker durover en wèrreme zult in de pan en dan kon iederèen zun brôod erin soppe. Mar ut leste spek was ôot goed gaarstig en durrum was de steek toch zô lekker. Dè was ut urste nuuw vlêes assen net un vèrreke geslacht was.
Hannes	Bij ons bakte ze de hersens ok meej bij de steek. Die von ik pas lekker. Mar assen nô de slacht zonne grôte zog op de leer hing dan konder donder op zegge dé bij ons de pestoor op bezuuk kwaam. Dè hattie zèuver. Op unne keer was ut wir zô wèd en de pestoor woj dieje zog gère us zien. "Daor zit nogus veul schôn vlees aon" zittie toen. "Dè kan wel zô zen" zi onze vader "Onze Lieven Heer is wel vur iederèen gesturve mar dees zog hier toch echt vur ons allèen".... Smoeder zal toch wel un kreb nor de pestoor gebrocht hebbe toen onze vader nor den ekker waar, zo was ze wel.
Pietje	De lóos was nie goed genoeg vur de pestoor, die krèeg ut beste. Kappelaon Van Erven die zin, brengt mar spek want alle daog karbenaaj, rokke ok teege. Mar wèst ammel lang geleeje. Wè aate we toen toch vet, zoas spek meej zwoertjes en kouw kaojkes. Ik zu er niemer teege kunne. Mar ik haj gère gebakke leever en nog liever gebakke bloedworst meej appeltjes. Ik krèeg er honger van. Gij waart giestere nog ont heuve: zenner al nuuw èrrepel?
Hannes	"Meej Sint Jan nuuw èrrepel in de pan", dèss over aacht daog, dus ze zulle nauw nog wel op zun klenst zen.
Pietje	Ge stikter mar wè, ut gift niks ast mar klèntjes zen, zoveul hebbe wer nie nôdig. Ik heb nog un kwekske auw staon en die voejer ik tèenemekaar op ôn onze ponnie.
Hannes	Wocht mar efkes meej dè opvoejere want ik zal urst us kèeke; ge moet gin kaojkes wille eete vurdèt vèrreke on de leer hangt.

Pietje	Mar ik ben die auw èrrepel vort muug, ze zen himmal slap en verrimpeld en ze schiette al verdimmus. Hedde ok al bontjes?
Hannes	Tuurluk want as ge bône wilt eete moete Sint Job nie vergeete. Ik heb ok al pûltjes, die moeten eraf want aandere pikke de musse die aon. En er is volop slaaj en ik heb ok al peekes en kiltjes.
Pietje	Brengt mar un kôoksel pûltjes meej. De nuuw èrrepeltjes zal ik in unnen emmer waoter schon maake meej menne klomp. Des hendiger want dan ist schrabbe vort un flôtje van unne cent.
Hannes	Ut kan men niks schille hoe gij de èrrepels schelt. Ik hebber zin in: gebakke nuuw èrrepel en pûltjes dè smokt wel. Mokter ok mar van dè lekker ôtgebakke spek bij.
Pietje	Unne panherring kunde krèège mar gin vlêes want tis vendaog vrèdag.
Hannes	Vruuger môogde vrèdags gin vlêes mar dè geldt nauw toch niemer.
Pietje	Of ge dè meugt of nie dè makt me niks èût, ik houw men èège on ut vaaste zôolang ik lèèf.
Hannes	Des goed hor want we doen et er aandere èègeluk nog mar goed van.
Pietje	Jè, ik zörg nog mar goed vur oe. Eègeluk meude me gerust us bestèute en zegge dek un goej ben.
Hannes	Ik krèèg van jou ok welles grommes mar goed um jouw un plezier te doen: gij bent de boovenste beste van de onderste plank, mar dur is mar èen goej en die stoj int kappeleke op de Schorstraot.
Pietje	Jè, nogal wiedes, die zegt nôot niks terug. Mar gè beduult zeker De Zoete Lieve Vrouw in Den Bosch?
Hannes	Dès toch de zelfde of mende gè det gezusters zen?
Pietje	Och mauw toch nie.... Ik zal us gon kooke.
Hannes	Kunde vendaog nie vur èene keer bij ôtzondering un penneke spek maake daor hek toch zon zin in.
Pietje	Niks dur van; ik maak vis!
Hannes	Och god, wè ut vrouwke gère maag dè it ut menneke elke daag. Mar goed: ik lus sebiet wel vort iets dus ik zal jouw mar ut leste woord geeve.
Pietje	Dès oe geraoje ok.

Jaarverslag Heemcentrum 't Schoor 2011

Frans Goossens

In 2011 heeft Heemcentrum 't Schoor flink aan de weg getimmerd. Twee evenementen, namelijk de kasteelfeesten en de Open Monumentendag, bezorgden ons veel publiciteit in de plaatselijke en regionale kranten. Op beide kunnen we vol trots en met veel genoegen terugkijken. Vele vrijwilligers van Heemcentrum 't Schoor hebben een bijdrage geleverd aan de werkzaamheden die nodig waren om deze evenementen tot stand te brengen. In dit verkorte jaarverslag van Heemcentrum 't Schoor willen we ook andere activiteiten belichten.

Bestuur

In 2011 zijn er geen bestuurswisselingen geweest.

Lia Clement-Verhoeven, secretaris van Heemcentrum 't Schoor en lid van het schrijversteam, is dit jaar opgenomen in het Genootschap van de Udenhoutse Broeder. Deze onderscheiding ontving zij mede voor haar vele werkzaamheden voor 't Schoor.

Het bestuur heeft in de loop van het jaar het beleidsplan 2012-2016 opgesteld. In dit beleidsplan is aangegeven welke acties we gaan uitvoeren met daarbij een tijdsplanning. Het bestuur zal dit plan jaarlijks toetsen en zo nodig aanpassen. Ook heeft het bestuur besloten om meer aandacht te besteden aan bijzondere verdiensten voor Heemcentrum t Schoor. Er zijn twee oorkondes opgesteld: een Oorkonde van Verdienste en een Oorkonde van Bijzondere Verbondenheid. De Oorkonde van Verdienste kent het bestuur toe aan vrijwilligers die gedurende een periode van 25 jaar actief werkzaam zijn geweest of een verdienste voor het Heemcentrum hebben welke gelijk gesteld kan worden aan een zeer langdurige actieve inzet en betrokkenheid. De Oorkonde van Bijzondere Verbondenheid kent het bestuur toe aan externe personen en/of organisaties die een zeer bijzondere verdienste tot nut van het Heemcentrum hebben gehad. Op zaterdag 24 september 2011 is de eerste Oorkonde van Bijzondere Verbondenheid uitgereikt aan de heer Arthur Leijten. Arthur Leijten heeft het schrijversteam de gelegenheid en medewerking geboden om de archieven van het kasteel te bestuderen en heeft tevens het kasteelterrein en de diverse gebouwen opengesteld bij de viering van de kasteelfeesten.

Het pand Schoorstraat 2

Helaas is het niet mogelijk in het pand Schoorstraat 2 meer ruimte te verkrijgen voor onze collectie en activiteiten. Afgelopen jaar is in overleg met SFO (Stichting Familie Ommering) besloten om het pand vanaf 2012 gedeeltelijk te gaan inrichten voor culturele activiteiten. De garage, die we nu in gebruik hebben als restauratiewerkplaats, wordt omgebouwd tot een keuken. Op de eerste verdieping worden de nu leegstaande kamers in de toekomst vergaderlocaties voor SFO. ASVZ gaat de ruimten op de begane grond gebruiken voor dagbesteding voor haar cliënten. De wens is dat Heemcentrum 't Schoor op de begane grond regelmatig een wisselcollectie tentoonstelt. Ook is het de bedoeling dat de collectie op de eerste verdieping en de zolder vaker wordt opengesteld voor bezoekers. Zowel SFO als ASVZ zijn positief over een toekomstige samenwerking met ons Heemcentrum. Samen met bovengenoemde partners wordt er hard gewerkt om de benodigde vergunningen van de Gemeente Tilburg te verkrijgen. We verwachten in het voorjaar van 2012 een nieuw meerjarig huurcontract te kunnen afsluiten.

Sponsors, stutten en steunen

Gelukkig mogen we al jarenlang rekenen op een constante club van sponsors, stutten en steunen. Ze stellen ons in staat om aan onze jaarlijkse verplichtingen te

voldoen. Daarnaast kunnen we voor incidentele projecten een beroep doen op projectsubsidies bij de overheid, bedrijven en instellingen. Helaas is het door de crisis steeds moeilijker dergelijke subsidies te verkrijgen. Voor 2012 staan belangrijke ontwikkelingen op stapel ten aanzien van de exploitatie van het gebouw waarin we zijn gehuisvest. Deze zullen de nodige financiële consequenties voor ons Heemcentrum met zich meebrengen. Meer dan eens zal daarom in de toekomst gezocht moeten worden naar sponsoren en subsidieverstrekkers die ons structureel willen steunen.

Viering 250 jaar Kasteel de Strijdhoeve

Dit jaar werd feestelijk het 250-jarig bestaan van Kasteel de Strijdhoeve gevierd.

De vrijwilligers van Heemcentrum 't Schoor waren zeer betrokken bij de vele activiteiten die plaatsvonden in het kader van dit jubileum.

Op 22 april werd gestart met het gratis huis aan huis verspreiden van een fraaie Unentse Krant, de vierde uitgave in deze reeks. De krant met een oplage van 5000 exemplaren is zeer enthousiast ontvangen door de inwoners van Udenhout en Biezenmortel.

Van 4 mei tot 13 juni was er een expositie over het kasteel ingericht in de bibliotheek van Udenhout. Leerlingen van groep 4 van de plaatselijke basisscholen brachten klassikaal een bezoek aan deze expositie.

Van 6 tot 9 juni werden 350 leerlingen uit de bovenbouw van de Udenhoutse basisscholen ontvangen op het kasteel. Zij werden door vrijwilligers van Heemcentrum 't Schoor rondgeleid en de leerlingen ontvingen een interessante lesbrieven die speciaal voor dit jubileum door ons was samengesteld.

Op 7 juni hield de voorzitter van het schrijversteam een lezing over het kasteel in de openbare bibliotheek van Udenhout. De zaal was tot de laatste plaats bezet en we ontvingen veel leuke reacties.

In het Pinksterweekend werden de kasteelfeesten gehouden. Vanuit Heemcentrum 't Schoor hadden twee bestuursleden zitting in een enthousiaste werkgroep die alle feestelijkheden en activiteiten bedacht en organiseerde.

Op zaterdag 11 juni werd op het fraaie binnenplein van het kasteel in aanwezigheid van ruim 200 genodigden ons boek met als titel 'Over 't Kasteel' gepresenteerd. Het werd een sfeervolle en feestelijke bijeenkomst. Meer informatie over deze boekpresentatie leest u in de bijdrage van het schrijversteam.

Op zondag 12 juni werd de dag begonnen met een gildegroet aan de kasteelheer met aansluitend een Middeleeuwse dorpsbrunch, die mede dankzij het stralende weer een groot succes werd. De dag werd afgesloten met een muziekprogramma waaraan veel Udenhouts talent meewerkte.

Op maandag 13 juni werd aangesloten bij de landelijke Open Kastelendag en vonden er een kunstmarkt en een roofvogelshow plaats. Er waren veel bezoekers. Ook was er door ons een wandeling uitgezet rond en over de landerijen van kasteel De Strijdhoeve. Deze wandeling was opgenomen in onze Unentse Krant en gedurende het hele weekend voor geïnteresseerden ook apart verkrijgbaar. Daarnaast was er een zogenaamde eerste-dag-envelop te koop met daarop een speciale fraaie postzegel van het jubilerende kasteel.

Gedurende het weekend was het kasteel gedeeltelijk opengesteld voor het publiek en was er in de kelder een uitgebreide expositie te bezichtigen met als thema het 250-jarig bestaan van het kasteel. De expositie was door onze vrijwilligers ingericht. Dat was een hele klus maar het resultaat mocht er zijn. Het hele weekend was er een groot aantal vrijwilligers aanwezig om rondleidingen en uitleg te geven. Er is niet alleen tijdens de kasteelfeesten, maar ook in de voorbereidingen door de vrijwilligers van Heemcentrum 't Schoor heel hard en met veel enthousiasme gewerkt om alle genoemde activiteiten te doen slagen.

Veel dorpsbewoners waren betrokken bij de festiviteiten en ruim 3000 bezoekers bezochten in dat weekend het kasteel. Het werd, zoals we vooraf ook hadden gehoopt, een echt dorpsfeest met een fantastische sfeer.

Schrijversteam

Voor het schrijversteam is 2011 een bijzonder druk jaar geweest.

Allereerst werd Unentse Sprokkels 8 gepresenteerd. Sprokkels wordt steeds meer een podium waar gastschrijvers hun verhaal over Udenhout kwijt kunnen. Hierdoor neemt de variëteit aan artikelen toe wat zeker een positieve ontwikkeling genoemd mag worden.

Net voor Pasen kwam de 4^e Unentse krant uit. Deze krant bestaat uit 16 pagina's boordevol wetenswaardigheden over kasteel De Strijdhoeve en Udenhout. Hij zag er mooi uit en werd gratis verspreid in Udenhout en Biezenmortel. Een betere publiciteit kan het Heemcentrum zich niet wensen. Het is geweldig dat dit soort dingen in een dorp gerealiseerd kunnen worden. Bij Heemcentrum 't Schoor kwamen er veel complimenten binnen en speciaal over de twee pagina's met achtergrondinformatie over de kasteelstraten in de woonwijk De Mortel. Ook *nieuwe Udenhouters* sprak dit blijkbaar aan.

Als klap op de vuurpijl werd met Pinksteren het boek gepresenteerd "Over 't Kasteel" 250 jaar kasteel De Strijdhoeve Udenhout 1761-2011. Het is een prachtig boek geworden in full color. Ook de presentatie tijdens de kasteeldagen verliep vlekkeloos.

Voor het schrijversteam is het boek over het kasteel ongetwijfeld een van de mooiste projecten tot nu toe geweest. Ondertussen is dit team al weer met het volgende project bezig namelijk een boek over Udenhoutse en Biezenmortelse families. Omdat er nog veel onderzoek nodig is, staat dat boek gepland voor 2015.

Presentaties

Op 24 januari heeft een bestuurslid een presentatie verzorgd over tradities en gebruiken rondom bruiloften. Deze presentatie was op verzoek van de leden van de commissie boerenbruiloft van SKU tot stand gekomen. Met behulp van oude foto's werd er een leuk Udenhouts tintje aan gegeven.

Twee andere bestuursleden hebben voor de zondaginloop van de KBO een presentatie gehouden met als titel 'Van de wieg tot het graf'.

In samenwerking met Udenhouts Belang heeft Heemcentrum 't Schoor ook dit jaar weer de dodenherdenking op 4 mei bij het Mariakapelleke aan de Schoorstraat verzorgd.

Vrijwilligers

Ook in 2011 hebben onze vrijwilligers hun bijdrage geleverd aan alle activiteiten van Heemcentrum 't Schoor. Zonder hen was het niet mogelijk geweest om tijdens de kasteelfeesten en Open Monumentendag Heemcentrum 't Schoor zo'n goede publiciteit en uitstraling te geven. Ieders inbreng daarbij wordt zeer gewaardeerd. In augustus hebben we tijdens de jaarlijkse bedankmiddag officieel afscheid genomen van Nel Verhoeven. Nel is vanaf de oprichting betrokken geweest bij de dinsdagmiddaggroep. De dames van deze werkgroep zorgen voor een goede opstelling van onze collectie en ook het schoonhouden is een van hun belangrijke taken. Zonder hun inzet kunnen we onze prachtige collectie niet zo welverzorgd aan onze bezoekers tonen.

Nel, nogmaals heel hartelijk dank voor al jouw werkzaamheden voor Heemcentrum 't Schoor.

Eind december hebben we helaas afscheid moeten nemen van Henk Verhoeven. Henk was vanaf 1998 vrijwilliger bij Heemcentrum 't Schoor. Hij was trouw elke dinsdagochtend aanwezig om restauratiewerkzaamheden te verrichten en er werd

nooit tevergeefs een beroep op hem gedaan bij ondersteuning op open dagen of de opbouw van tentoonstellingen. Ook tijdens zijn ziekte bleef Henk op dinsdagochtend komen. Zo groot was zijn betrokkenheid met de andere vrijwilligers. We gaan Henk zeker missen.

Collectie

Rondleidingen in Heemcentrum 't Schoor.

In 2011 hebben we 257 personen in 't Schoor mogen ontvangen om hen onze collectie te laten zien. Een toename van 20 ten opzichte van 2010.

De zomeropenstelling op de eerste woensdagmiddag van de vakantie maanden werd dit jaar beter bezocht dan in 2010. In het komende jaar gaan we meer bekendheid geven aan deze zomeropenstellingen.

Basisschool de Wichelroede kwam dit jaar met 52 kinderen op bezoek en we ontvingen aardige reacties in de vorm van gedichtjes, verhaaltjes en tekeningen.

Als uitwisseling tussen heemkundekringen hebben we het bestuur van Heemkundekring Carel de Roy uit Alphen ontvangen.

Contact met de scholen

We hebben een fijne samenwerking met basisschool de Wichelroede. Samen met de leerkrachten worden een wandeling en een fietstocht in en rondom het dorp voorbereid. Samen met de rondleidingen in 't Schoor wordt dit een *drieluik* voor het komende schooljaar. We proberen de andere scholen in Udenhout en Biezenmortel ook voor dit project enthousiast te maken.

Aanwinsten

In het verslagjaar konden diverse aanwinsten aan onze collectie worden toegevoegd. Uit de nalatenschap van Alice Wender en Piet en Annie Scholtze mochten we interessant historisch materiaal verwerven. Dat geldt ook voor de instrumentenkoffer van dokter Goossens, die de familie ons aanbood. Van Jan van de Voort, Henk Haen en Bert van Asten verkregen we voor onze bibliotheek veel "Brabantica", naslagwerken en de complete jaargangen van "De Sportflits", het clubblad van S.V.S.S.S.

STUVO en politieke partij Algemeen Belang hebben bij het beëindigen van hun activiteiten hun archieven aan Heemcentrum 't Schoor overgedragen. Een grote verzameling houtbewerkingsgereedschap werd ons aangeboden door de familie Dumoulin. Ook vele anderen wisten ons te vinden om een of ander bijzonder item aan te bieden.

Werkgroep Toponiemen

In het afgelopen jaar is de werkgroep toponiemen vier keer bijeen geweest. Tijdens deze bijeenkomsten is voornamelijk informatie opgedaan en uitgewisseld over het einddoel en de koers van de werkgroep. Hierop is besloten dat de werkgroep zich gaat verdiepen in het beschrijven van de kadastersecties uit 1832 voor Udenhout en Biezenmortel en deze later op te tuigen met de reeds verzamelde toponiemen. Uiteindelijk moet dit resulteren in een boek over buurtschappen en toponiemen.

Werkgroep Genealogie

De werkgroep genealogie heeft als voornaamste doelstelling het benodigde bronmateriaal te verzamelen waarmee in 2015 een fraai boek uitgegeven kan worden over Unentse- en Biezenmortelse families. De werkgroep heeft al verschillende families onder de loep genomen. Criterium is dat de stamboom teruggaat naar Udenhoutse voorouders uit minimaal de eerste helft van de negentiende eeuw. De werkgroep verzamelt niet alleen de data van geboorten, huwelijken, overlijdens en dergelijke maar is ook erg geïnteresseerd in de verhalen die binnen die families circuleren over het leven en werken van de voorouders. Vanzelfsprekend wordt ook fraai fotomateriaal verzameld om het boek te illustreren.

In het boek zal een eerste selectie van Unentse families aan bod komen. Het wordt teveel om in één boek alle echte Unentse families te verzamelen. Als het boek een succes wordt zal er ongetwijfeld een tweede deel volgen waarin dan andere families aan bod komen.

Werkgroep oude gebouwen

Deze werkgroep zal de komende tijd haar werkzaamheden richten op de invoering van een QR-code op monumentale gebouwen in ons dorp. Joost van Dongen heeft voor dit project ondersteuning gekregen van Cor van Beers. Ze gaan bescheiden van start door het aanbrengen van de QR-code op een paar gebouwen in Udenhout. QR staat voor Quick Response en kan worden geraadpleegd met behulp van een smartphone, die dan informatie geeft over het betreffende gebouw.

Werkgroep restauratie historische graven parochiekerkhof

De werkzaamheden zijn gestart en we verwachten dat de restauratie van enkele zerken in 2012 afgerond wordt.

Werkgroep Open Monumentendag

Naar aanleiding van het thema van 2011 "Industrieel Erfgoed" werd besloten dit jaar Open Monumentendag te organiseren op het terrein van de voormalige steenfabriek. Met medewerking van de Firma Gubbels hebben we het gebouw, dat vroeger gebruikt werd als showroom, kunnen inrichten voor een mooie tentoonstelling over de geschiedenis van de steenfabriek. Ongeveer 700 belangstellenden hebben deze tentoonstelling bezocht. In de ochtenduren was er zelfs sprake van een reünie van oud-medewerkers. In een gezellige sfeer werden foto's bekeken en verhalen verteld over het vroegere werk op de steenfabriek. Naast onze collectie hadden ook Brabants Landschap en de Stichting Overlegplatform de Duinboeren een informatiestand in de grote zaal van de showroom ingericht.

Werkgroep Archeologie

Op het terrein van Huize Sint Vincentius en op de bouwlocatie van de nieuwe wijk Den Bogerd is archeologisch onderzoek verricht. In Den Bogerd zijn een tiental stenen gewichten gevonden. Waarschijnlijk gaat het om gewichten voor een weefgetouw uit de IJzertijd. Ook zijn er sporen ontdekt van de aanwezigheid van een 2000 jaar oude bewoning in dit gebied, putten, woningen en afvalhopen.

Tot slot

Mede door de inzet van al onze vrijwilligers is er dit jaar veel tot stand kunnen komen. Door hun collegiale samenwerking is veel bereikt. Elkaar ondersteunen in de kennis van de geschiedenis van Udenhout en Biezenmortel is een belangrijk gegeven en daardoor kunnen we alle hierboven genoemde activiteiten met veel enthousiasme met goed resultaat tot stand brengen.

Inhoudsopgave

10 Jongens uitgezonden naar Nieuw-Guinea

Kees van Kempen en Cees van de Wouw

Een familie Biezemortels uit Biezenmortel

Frank Scheffers

The Murphs

Christ Schoonus

Christ Pennings 1912-1983

Björn Witlox

Herberg De Hooimijt

Hans Pickhard

De strontput

Piet Naalden en Jo Vermeer

Ondernemende Udenhoutse houthandelaren

Jan P. van de Voort

Huis en bewoners bij het monument vlakbij Bosch en Duin

Harrie van Iersel en Jan Denissen

Drie geëmigreerde zonen familie Brekelmans

Lia Clement - Verhoeven

Het pastoorspadje

Jo Vermeer en Wim Maarse

Fotokroniek 2011

Lia Clement – Verhoeven

Vijftig jaar geleden, 1961

Kees van den Bersselaar en Jan Denissen

Vroeger en nu

Jan Denissen en Kees van den Bersselaar

Uit de collectie van 't Schoor

Bert van Asten en Kees van den Bersselaar

Herinneringen aan de moedertaal van Cornelis Verhoeven VIII

Jan Denissen

Pietje Paas en Hannes den Hoamer over zèùnig zen

Jan Denissen

Jaarverslag Heemcentrum 't Schoor 2011

Frans Goossens

